

Toiset lähtee, toiset jää

Yhden suvun siirtolaishistoria
Suomen ja Ruotsin välillä

Linda Tammelin

Web Reports No. 15
Siirtolaisuusinstituutti
2006

Linda Tammelin

Toiset lähtee, toiset jää

Yhden suvun siirtolaishistoria Suomen ja Ruotsin välillä

Maantieteen tutkielma

Turun yliopiston maantieteen laitos

Turku 2006

TURUN YLIOPISTO

Maantieteen laitos/matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta

TAMMELIN, LINDA: Toiset lähtee, toiset jää: Yhden suvun siirtolaishistoria Suomen ja Ruotsin välillä
Tutkielma, 59 s.

Maantiede

Syyskuu 2006

Tässä tutkimuksessa Suomen ja Ruotsin välistä siirtolaisuutta tutkitaan yhden suvun näkökulmasta yhdistäen kvantitatiivista ja kvalitatiivista lähestymistapaa. Tutkimusjoukko koostuu 26 henkilöstä, jotka ovat sukua toisilleen. Heistä käytetään pseudonyymiä Virtaset. Aineistonkeruumenetelmänä on henkilön siirtolaishistoriaan kohdentuva puolistrukturoitu teema-haastattelu, jonka lisäksi käytetään yleiskuvan luomiseen kirjallisuutta sekä tilastoja.

Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisten siirtolaisuus Ruotsiin kasvoi merkittävästi ja huippu saavutettiin 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Taustalla vaikuttivat vahvimmin Suomen elinkeinoelämän nopea rakennemuutos sekä väestökehitys. Nopeasti kasvava Ruotsin talous pystyi hyödyntämään työvoimareservejä, jotka Suomessa olivat tarjolla. Siirtolaisiksi lähti eniten heikosti koulutettuja nuoria Pohjois-Suomesta ja Pohjanmaalta. Siirtolaisuus sai jopa massamuuton piirteitä, kun kokonaisia kyliä ja sukuja muutti Ruotsiin erilaisissa ketjuissa ja ryhmissä. Noin puolet Ruotsiin muuttaneista on palannut vuosien kuluessa takaisin Suomeen.

Suurin osa Virtasista muutti Ruotsiin siirtolaisuuden huippukauden aikana. Tärkeimmät Ruotsiin muuton syyt olivat luonteeltaan taloudellisia. Virtaset lähtivät Ruotsiin vähäisen tiedon varassa ja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kielitaidottomina. Sukulaisten ja tuttavien vaikutus Virtasten muuttopäätöksiin tuli selvästi esille. Virtasten paluumuutto tapahtui 1980- ja 1990-luvulla. Paluusyyt olivat luonteeltaan ei-taloudellisia, kuten kotoutumattomuus ja kielitaidottomuus. Paluumuutossa tietoa oli hankittu selkeästi enemmän etukäteen ja muuttoa oli usein myös harkittu pitkään. Sukulaisten vaikutus muuttopäätöksiin koettiin vähäisemmäksi kuin siirtolaisiksi lähdetessä.

Asiasanat: siirtolaisuus, Suomi, Ruotsi, suku

Esipuhe

Siirtolaisuus Suomen ja Ruotsin välillä on ollut elämässäni läsnä aina. Suurin osa sukulaisistani on viettänyt Ruotsissa elämästään ainakin jonkun aikaa ja osa asuu siellä edelleen. Olen myös itse syntynyt Ruotsissa, mutta muutin jo 2-vuotiaana Suomeen, joten henkilökohtaisia siirtolaiskokemuksia minulla ei varsinaisesti ole. Siirtolaisuus aihepiirinä on kuitenkin aina ollut lähellä minua, joten oli hienoa tehdä itseä kiinnostavasta ja itse keksimästäni aiheesta pro gradu –tutkielma. Tähän tarjosi mahdollisuuden Siirtolaisinstituutista lainaksi saamani laitteisto sekä monipuolinen kirjasto ja muu ohjaus. Erityisesti haluan kiittää dosentti Elli Heikkilää asiantuntevasta ja aina yhtä innostavasta ohjeistuksesta graduni parissa. Kiitokset Ellille myös siitä, että hän jaksoi ohjata minua oikeaan suuntaan ja antaa rakentavaa, mutta silti kannustavaa palautetta. Ilman hänen tukeaan graduni valmistuminen olisi saattanut venyä huomattavasti pidemmälle kuin nyt.

Haluan myös kiittää toista ohjaajaani Turun yliopiston maantieteen professori Pentti Yli-Jokipiitä tutkimukseni alkumetreillä saamastani kattavasta ohjeistuksesta sekä erityisesti avustaa graduni viimeistelyn kanssa, jonka avulla sain työstäni monia pieniä, mutta kuitenkin tärkeitä asioita kuntoon.

Tutkimukseni tärkeimmän osan muodostavat sukulaisteni haastattelut. Haluankin kiittää heitä jokaista minulle antamastaan ajasta sekä syntyneistä mielenkiintoisista keskusteluista. Ilman heidän apuaan olisin tuskin saanut haluamani kaltaista aineistoa kasaan. Iso kiitos myös miehelleni, joka hoiti poikaamme kirjoitusprosessin aikana, että sain rauhassa keskittyä työhöni pitkiä iltoja ja viikonloppuja.

Raisiossa 5.10.2006

Linda Tammelin (ent. Törmä)

Sisällysluettelo

1. Tutkimuksen tausta ja tarkoitus	5
2. Teoreettinen viitekehys.....	6
2.1. Keskeiset käsitteet	6
2.2. Muuttoliiketutkimus	8
2.2.1. Ravensteinin lait ja vetovoimamallit	8
2.2.2. Työnnön ja vedon teoria	9
2.2.3. Muuttovirrat, muuttopäästöteoriat ja muuttoliikkeen valikoivuus	10
2.2.4. Taloustieteellinen muuttoliiketutkimus	11
2.2.5. Systeemiteoriat.....	12
3. Aineisto ja menetelmät	13
3.1. Tilastot ja kirjallisuus	13
3.2. Haastattelut	13
4. Suomen ja Ruotsin välinen siirtolaisuus yhden suvun näkökulmasta	15
4.1. Tutkimusjoukon kuvaus	15
4.2. Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin	17
4.2.1. Määrällinen kehitys.....	17
4.2.2. Alueellinen suuntautuminen	18
4.2.3. Siirtolaisten ominaispiirteet	20
4.2.4. Muuton syyt	22
4.2.5. Harkinta ja etukäteistiedot	28
4.3. Siirtolaisuus Ruotsista Suomeen	30
4.3.1. Määrällinen kehitys.....	30
4.3.2. Alueellinen suuntautuminen	31
4.3.3. Paluumuuttajien ominaispiirteet	32
4.3.4. Syyt ja motiivit.....	34
4.3.5. Harkinta ja etukäteistiedot	36
4.3.6. Paluumuuton esteet	37
4.4. Siirtolaishistoria.....	38
4.4.1. Esimerkkejä	38
4.4.2. Arviointi.....	39
4.4.3. Tulevaisuuden muuttosuunnitelmat	40
4.5. Kansalaisuus ja identiteetti	41
5. Johtopäätökset ja pohdintaa tutkimuksesta	42
Lähdeluettelo	44

1. Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Suomen ja Ruotsin välillä on muutettu 1900-luvulla vaihtelevasti. Toisen maailmansodan jälkeä suomalaisien siirtolaisuus Ruotsiin kasvoi merkittävästi ja huippu saavutettiin 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Ruotsiin muodostui siirtolaisuuden kautta suuri ruotsinsuomalainen vähemmistö, joka on hiljalleen integroitunut osaksi ruotsalaista yhteiskuntaa. Suomen yhteiskunnan sosiaaliset ja taloudelliset rakenteet muuttuivat hiljalleen vastaamaan Ruotsin vastavia 1970-luvulta alkaen. Tämän johdosta maiden välinen siirtolaisuus on huomattavasti vähentynyt ja tasaantunut. Nykyisin Suomen ja Ruotsin väliset muuttovirrat ovat vähäisiä. Noin puolet Ruotsiin muuttaneista on palannut takaisin Suomeen.

Siirtolaisuuden syitä voidaan tarkastella sekä yksityisen ihmisen että yhteiskunnan näkökulmasta. Yhteiskunnan tasolla siirtolaisuus on yleensä seuraus elinkeinorakenteen muutoksista. Yksilötasolla maastamuuttoa on kuitenkin vaikeampi perustella pelkällä rakennemuutoksella, vaikka yksilön muuttohalukkuudessa tärkeimpänä selittävänä tekijänä yleensä onkin toimeentulon joutuminen uhatuksi. Vähäisemmän siirtolaisuuden aikana korostuu yleensä eitaloudellisten tekijöiden merkitys. Näitä ovat esimerkiksi itsensä kehittäminen, ihmissuhteet ja seikkailunhalu. Yleisesti voidaan sanoa, että muuttamisen yksilölliset motiivit ovat heterogeenisiä mutta kuitenkin usein yhteydessä yhteiskunnassa vallitsevaan tilanteeseen. (Koskinen ym. 1994: 229; Vallenius 1998: 21; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 135.)

Muuttoliikkeitä voidaan tarkastella lähtö- ja tuloalueella vaikuttavien työntö- ja vetovoimatekijöiden avulla. Edellytykset laajalle siirtolaisuudelle syntyvät, kun lähtömaan työntövoimatekijät ajoittuvat samaan aikaan kohdemaan vetovoimatekijöiden kanssa. Muuttopäätöstä tehdessään ihmiset vertaavat lähtö- ja tuloalueen ominaisuuksia ja mahdollisuuksia toisiinsa. Yksilöt painottavat ominaisuuksia kuitenkin aivan eri tavalla omien arvojensa, asenteidensa ja kokemustensa pohjalta. Yksilölliset tekijät aiheuttavat sen, että muuttopäätös ei yleensä ole rationaalisen työntö- ja vetotekijöiden vertailun tulos vaan jotakin paljon monimutkaisempaa. (Koskinen ym. 1994: 232; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 135.) Muuttoliike on luonteeltaan hyvin valikoivaa. Kaikki eivät muuta, vaikka ulkoiset edellytykset sitä olettaisivatkin. Toisaalta myös kysyntä vaikuttaa valikoivasti, koska maahan muuttaa enimmäkseen sellaisia ihmisiä, joita kohdemaahan haluaa. Ruotsiin muutto on ollut hyvin valikoivaa, koska teollisuuden on tarvittu enimmäkseen parhaassa työiässä olevia nuoria. (Koivukangas 1980: 70; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 150—151.)

Suomen ja Ruotsin välisestä siirtolaisuudesta on tehty eri aikoina lukuisia tutkimuksia, jotka hahmottavat aiheetta kukin omalta kannaltaan (mm. Koironen 1966; Koivukangas 1980; Pohjola 1989; Grönlund 1995 ja Snellman 2003). Hyvin kattava tietoteos aiheesta on Korkiasaaren ja Tarkiaisen kirja *Suomalaiset Ruotsissa* (2000), joka on kolmas osa Suomen siirtolaisuuden historia kirjasarjasta. Tietoa Suomen ja Ruotsin välisestä siirtolaisuudesta on siis varsin laajasti saatavissa ainakin kvantitatiivisessa muodossa. Tiedetään kuinka paljon ihmisiä

muutti, milloin, mihin ja melko hyvin myös miksi. Tarkoitukseni on tässä tutkia Suomen ja Ruotsin välistä siirtolaisuutta toisen maailmansodan jälkeen yhden suvun näkökulmasta. Yhdistän työssäni erilaisia lähestymistapoja, joiden avulla hahmotan kokonaiskuvan lisäksi myös ilmiössä olevia variaatioita. Pääpaino tutkimuksessani on siirtolaisuuden syiden selvittämisessä. Koska tutkimusjoukkoni koostuu henkilöistä, joilla on sukulaisuussuhde toisiinsa, tarkoitukseni on myös selvittää, onko sukulaisilla vaikutusta muuttopäätöksiin syntyyn ja jos on, niin miten ja missä määrin?

2. Teoreettinen viitekehys

2.1. Keskeiset käsitteet

Muuttoliikkeitä tarkastellessa törmää nopeasti käsitteiden monimuotoisuuteen ja tarkkojen määritelmien puuttumiseen. Yleisesti muuttoliike määritellään pysyväksi asuinpaikan muutokseksi. Tämä määritelmä ei aseta rajoituksia muuttomatkalta, -kohteelle eikä muuton vapaaehtoisuudelle, joten määritelmä on luonteeltaan hyvin avoin. Määritelmä kuitenkin sulkee pois jatkuvan liikkeen, jossa ei ole pysyvää asuinpaikkaa kuten paimentolaisuudessa sekä sellaisen liikkuvuuden, jossa asuinpaikkaa ei vaihdeta. (Lee 1970: 290). Muuttoliike voidaan jakaa vapaaehtoiseen muuttoliikkeeseen ja pakolaisuuteen (taulukko 1). Vapaaehtoinen muuttoliike on puolestaan jaettavissa maassamuuttoon ja siirtolaisuuteen. (Koskinen ym. 1994: 227.)

Taulukko 1. Muuttoliikkeeseen liittyviä käsitteitä (Koskinen ym. 1994: 227 mukailten).

Muuttoliike		
Vapaaehtoinen muuttoliike		Pakolaisuus
Maassamuutto (maan sisäistä)	Siirtolaisuus (maiden välistä)	Maiden sisäistä tai välistä
	maasta- ja maahanmuutto paluumuutto lähi- ja kaukosiirtolaisuus	
Tavoite- ja pakkomuutto		

Siirtolaisuus tarkoittaa henkilöiden tai henkilöryhmien vapaaehtoista, pysyväisluonteista muuttamista maasta toiseen. Siirtolaisuus-käsitteen tarkka määrittely ja rajaus on ongelmallinen. Muuttamisen vapaaehtoisuutta ei voi tarkasti määrittää. Myös rajanveto pysyväisluonteisen ja tilapäisen muuttamisen välille on vaikeaa. Määräaikaisen työn, opiskelun tai muun tilapäisen oleskelun vuoksi ulkomaille muuttavat eivät siis tarkasti ottaen ole siirtolaisia. Heidän erottaminen tilastoissa varsinaisista siirtolaisista ei kuitenkaan ole täysin mahdollista. Tilas-

toissa siirtolaisiksi lasketaan kaikki maastamuuttoilmoituksen tehneet eli toisin sanoen henkilöt, joiden tarkoitus on asua ulkomailla vähintään vuoden verran. (Korkiasaari 1989: 2; Koskinen ym. 1994: 227—228; Pitkänen & Sihvonen 2003.) Tutkimuksessani määrittelin siirtolaisuuden vapaaehtoiseksi muuttamiseksi maasta toiseen, enkä ota kantaa muuton pysyväisluonteeseen.

Siirtolaisia ovat sekä maasta- että maahanmuuttajat. Oman ryhmänsä siirtolaisuudessa muodostavat paluumuuttajat. Paluumuuttajia ovat takaisin kotimaahansa muuttavat henkilöt ja heidän jälkeläisensä kansalaisuudesta riippumatta. Siirtolaisuus voidaan myös jakaa muuttoetäisyyden perusteella lähi- ja kaukosiirtolaisuuteen. Kaukosiirtolaisuus on muuttoa sellaisten maiden välillä, jotka eivät ole välittömiä rajanaapureita. Lähisiirtolaisuus puolestaan on naapurimaiden välistä muuttoa, mikä on kyseessä Suomen ja Ruotsin välillä. (Koskinen ym. 1994: 227; Pitkänen & Sihvonen 2003.)

Vapaaehtoinen muuttoliike voidaan jakaa myös tavoite- ja pakkomuuttoon. Pakko on tässä yhteydessä nähtävä suhteellisenä käsitteenä. Tavoitemuutossa ihmiset pyrkivät parantamaan elinolojaan, esimerkiksi saamaan parempaa palkkaa. Pakkomuutossa henkilö pyrkii säilyttämään entiset elinolonsa. Esimerkiksi työttömyyden takia muuttavat lasketaan pakkomuuttajiksi. (Söderling 2003.)

Vapaaehtoinen siirtolaisuus koostuu pääasiassa työvoimasta, mutta mukana seuraa aina myös työvoiman ulkopuolista väestöä, lähinnä perheenjäseniä. Työvoiman kansainvälinen muuttoliike sisältää kaksi erilaista muuttovirtaa: heikosti koulutetut ja korkeasti koulutetut. Korkeasti koulutetusta specialistityövoimasta käytetään usein termiä aivovienti (brain drain). Työvoiman kansainvälinen muuttoliike määritellään työvoiman oma-aloitteiseksi siirtymiseksi eri valtioiden välillä tarkoituksena työskennellä suhteellisen pitkän ajan (vähintään vuoden) tulomaassa. (Wiman 1975: 21–22.)

Tietyn alueen muuttoliike voidaan jakaa tulo- ja lähtömuuttoon. Alueelle muuttavat henkilöt ovat tulomuuttajia ja alueelta pois muuttavat henkilöt ovat lähtömuuttajia. Muuttovoitosta puhutaan silloin, kun tulomuuttajia on enemmän kuin lähtömuuttajia. Muuttotappio taas tarkoittaa sitä, että lähtömuuttajia on enemmän kuin tulomuuttajia. (Pitkänen & Sihvonen 2003.)

Ruotsinsuomalainen on Ruotsissa asuva, syntyperältään suomalainen henkilö. Ensimmäisen sukupolven ruotsinsuomalaiset ovat Ruotsissa pysyvästi asuvia Suomessa syntyneitä henkilöitä eli varsinaisia siirtolaisia. Toiseen sukupolveen kuuluvien henkilöiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt Suomessa. Kolmannen sukupolven ruotsinsuomalaisilla vähintään yksi isovanhemmista on Suomessa syntynyt. Neljännen ja sitä useamman sukupolven kohdalla määritys ruotsinsuomalaiseksi voi olla jo hyvinkin kyseenalaista. (Korkiasaari & Tarkkainen 2000: 13—14.)

2.2. Muuttoliiketutkimus

Muuttoliike on tutkimuskohteena monitahoinen ilmiö, koska siihen vaikuttavat sekä yksilön näkökulma että alueelliset ja yhteiskunnalliset tekijät (Korkiasaari 1983:9). Ilmiönä muuttoliike heijastelee yhteiskunnassa tapahtuvia muutostekijöitä (Karjalainen 1989: 30). Muuttoliiketutkimusta tehdään monien eri tieteenalojen piirissä. Teorioita on paljon, eikä yksikään niistä ole noussut ylitse muiden, vaan ne valottavat muuttoliikkeen moninaisuutta kukin omalta kannaltaan. Kaikenkattava muuttoliiketeoria siis puuttuu. Myös tarkkojen rajojen vetäminen eri suuntauksien välille on vaikeaa. Siksi esittelenkin seuraavaksi lyhyesti ne muuttoliiketutkimuksen suuntaukset, jotka rakentavat tarkastelukehikon tutkimukselleni. Tarkasteluni ei siis ole läpileikkaus, saati täydellinen muuttoliiketutkimuksen esittely.

2.2.1. Ravensteinin lait ja vetovoimamallit

Ravensteinin (1885: 198–199) muuttoliikettä koskevat lait ovat säilyttäneet paikkansa muuttoliikkeen maantieteellisessä tarkastelussa aina tähän päivään asti, vaikka niitä onkin kritisoitu välillä voimakkaasti. Ravensteinin lait voidaan määritellä seuraavasti (Ogden 1984: 17):

- Suurin osa muuttajista muuttaa vain lyhyitä matkoja.
- Muuttoliike tapahtuu askel askeleelta.
- Suurin osa pitkän matkan muutoista suuntautuu tärkeimpiin teollisuuden ja kaupan keskuksiin.
- Kukin muuton päävirta synnyttää kompensoivan vastavirran.
- Kaupunkilaiset eivät ole yhtä muuttoalttiita kuin maaseudun asukkaat.
- Enemmistö muuttajista on naisia, mutta miehet muodostavat suuremman osan kansainvälisestä muutosta.
- Muuttajat ovat useimmiten nuoria aikuisia – perheet muuttavat harvoin kotimaasta pois.
- Suuret kaupungit kasvavat enemmän muuttoliikkeen kuin luonnollisen väestönkasvun seurauksena
- Muuttoliikkeen määrä kasvaa teollisuuden ja kaupan kehittyessä.
- Muuton pääasiallinen suunta on maatalousvaltaisilta alueilta teollisuuspaikkakunnille.
- Tärkeimmät muuton syyt ovat taloudellisia.

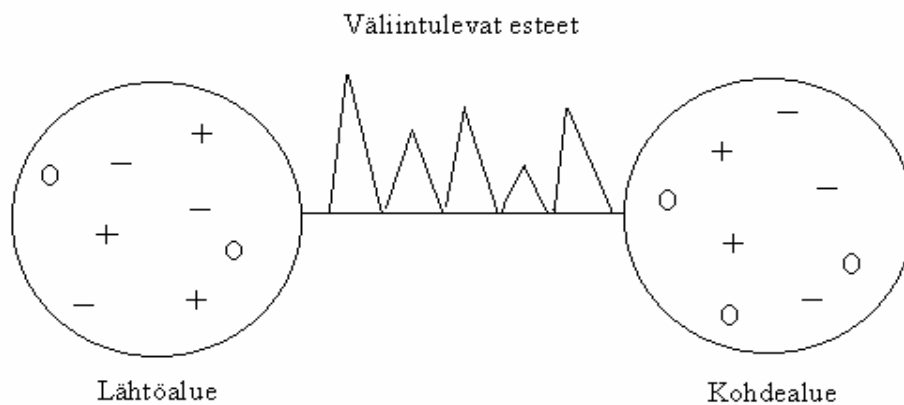
Ravensteinin lait ovat tärkeä lähtökohta muuttoliiketutkimuksen tarkastelussa, koska ne toistuvat useissa myöhemmissä muuton selitysmalleissa joko sellaisenaan tai valikoidusti. Siitä, pitävätkö lait paikkaansa, on olemassa useita tutkimuksia sekä puoleen että vastaan.

Muuttoliikkeen vetovoimamalleissa pyritään rakentamaan kaavoja, jotka selittävät muuttoliikkeen suuntaa ja voimakkuutta. Muuttujina käytetään mm. alueiden väestömääriä, etäisyyttä ja alueiden tarjoamia mahdollisuuksia. Vetovoimamalleja ovat esittäneet esimerkiksi Ravenstein (1885), Stewart (1941), Zipf (1946), Cox (1972) ja Lewis (1982). Malleja on kui-

tenkin kritisoitu voimakkaasti, koska niiden teoreettinen pohja on heikko ja koska niissä ihmisten ajatellaan olevan standardi-ihmisiä yhtäläisine tarpeineen. (Karjalainen 1989: 10–11.)

2.2.2. Työnnön ja vedon teoria

Työnnön ja vedon teoriassa otetaan vetovoimamalleja yksityiskohtaisemmin huomioon myös lähtö- ja kohdealueiden ominaisuudet. Muuttoliikkeeseen vaikuttavat tekijät voidaan Leen (1970: 290) mukaan jakaa neljään ryhmään: lähtö- ja kohdealueella vaikuttaviin tekijöihin, väliintuleviin esteisiin sekä yksilöllisiin tekijöihin (kuva 1). Jokaisella alueella on siten tekijöitä, jotka joko vetävät ihmisiä puoleensa (+), työntävät heitä (-) pois tai eivät vaikuta heihin millään tavalla (0).

Kuva 1. Lähtö- ja kohdealueella vaikuttavat tekijät sekä väliintulevat esteet työnnön- ja vedon teoriassa (Lee 1970: 291 mukaillen).

Castles ja Miller (2003: 22) listaavat vetäviksi tekijöiksi esimerkiksi työvoiman tarpeen, maan saatavuuden, hyvät taloudelliset mahdollisuudet sekä poliittisen vapauden. Työntäviksi tekijöiksi he mainitsevat esimerkiksi väestönkasvun, alhaisen elintason, taloudellisten mahdollisuuksien puutteen sekä poliittisen epävakauden. Väliintulevilla esteillä tarkoitetaan erilaisia muuttoa estäviä tekijöitä, jotka muuttajan tulee ratkaista ennen kuin muutto voi tapahtua. Väliintulevat esteet voivat olla fyysisiä, taloudellisia, lääketieteellisiä tai lakiasioihin liittyviä. Esimerkkejä näistä ovat muuttomatka, matkakustannukset, siirtolaiskiintiöt ja ammattitaitovaatimukset. (Kosinski & Prothero 1975: 4; Hornby & Jones 1980: 89).

Työnnön ja vedon teoriassa lähtökohtana on, että jokainen henkilö altistuu nykyisessä asuinpaikassaan koko ajan tekijöille, jotka joko estävät tai edesauttavat muuttamista. Vaikutteita tulee samaan aikaan monesta eri kohteesta. (Kosinski & Prothero 1975: 4.) Yksilöiden voidaan ajatella sijoittuvan muuttopotentialijanelle, jonka toisessa päässä ovat todella helpposti muuttavat ja toisessa päässä paikallaan pysyvät. Erilaiset muuttoliikettä aiheuttavat tekijät vaikuttavat näihin yksilöihin erilaisella voimakkuudella. Ne, joiden muuttopotentiali on

korkea, eivät vaadi muuttamiseen suurtakaan ärsykettä. Toisen ääripään yksilöille puolestaan ärsykkeen tulee jatkua pitkään ja olla voimakasta, eikä siltikään lopullista muuttopäätöstä välttämättä synny. (Lewis 1982: 82; Jones 1990: 203). Muuttopotentialin on havaittu olevan yhteydessä henkilön muuttokokemuksiin, ts. kerran muuttanut muuttaa todennäköisemmin toistekin. Henkilökohtaisten ja yhteisöllisten siteiden puolestaan on havaittu vähentävän muuton todennäköisyyttä. (Karjalainen 1989: 87).

Yksilöt vastaavat työntäviin ja vetäviin tekijöihin eri tavoin ja antavat niille erilaisia painotuksia. Osa persoonallisista tulkintaeroista on enemmän ja vähemmän pysyviä, osa taas voidaan yhdistää yksilön elinvaiheisiin. Sama tekijä voi myös olla eri henkilöille joko työntävä, vetävä tai neutraali. Voidaankin sanoa, että muuttopäätöksiin vaikuttavat enemmän yksilön tulkinnat tilanteesta kuin todelliset tekijät. (Lee 1970: 291–292; Hornby & Jones 1980: 88; Ogden 1984: 18). Mangalam (1975: 177) on tullut samankaltaiseen lopputulokseen ja todennut, että muuttopäätös on aina subjektiivinen teko. Tärkeintä on, miten yksilö tilanteen kokee, ei niinkään se millainen tilanne todellisuudessa on. Leen (1970: 290–291) mukaan eroa on myös siinä, onko kyseessä lähtö- vai kohdealueella vaikuttavat tekijät. Ihmisillä on omasta asuinpaikastaan eli lähtöalueesta välitöntä ja usein pitkällä aikavälillä hankittua asian-tuntemusta, joten he pystyvät tekemään sitä koskien harkittuja ja kiireettömiä arvioita. Samaa ei voi sanoa mahdollisesta kohdealueesta, joka lähes aina on lähtöaluetta huonommin tunnettu ja johon siksi liittyy enemmän tietämättömyyttä ja jopa jonkinasteista salaperäisyyttä. Osa alueen hyvistä ja huonoista puolista selviääkin Leen mukaan vasta alueella asuttaessa.

Työnnön ja vedon teorioissa muuttamista pidetään valintatilanteena, jossa eri alueita verataan toisiinsa ja jossa mahdollinen muuttopäätös syntyy näiden vertailujen pohjalta. Työnnön ja vedon teorioita on tämän takia kritisoitu liiallisen rationaalisuuden eli päämäärähakuisen käyttäytymisen korostamisesta. Niitä on pidetty liian yksinkertaisina ja siten kykenemättöminä selittämään oikeita muuttovirtoja tai ennustamaan tulevia. (Karjalainen 1986: 38; Karjalainen 1989: 11; Castles & Miller 2003: 24). Kuitenkin jo Lee (1970: 291–292) on todennut, että työntö- ja vetotekijöiden yhteenlasku ei yksin anna vastausta muuttopäätöksiin ja että muuttopäätökset eivät koskaan ole täysin rationaalisia. Ottaen huomioon nämä rajoitteet työnnön ja vedon teoria tarjoaa tutkimukselleni selkeän viitekehyksen.

Yksilötason muuttoliiketutkimuksessa pohjaututaan useimmiten työntö- ja vetoajatteluun ja tarkastellaan muuttoliikettä yksilön tarpeentyydytystason ja siitä määräytyvän inhimillisen käyttäytymisen näkökulmasta (Karjalainen 1986: 33). Työnnön ja vedon teoria tarjoaa mielestäni mahdollisuuden muuttoliikkeen syvälliseen ja monipuoliseen analysointiin. Tutkimuksessani painotan yksilölähtöistä työntö- ja veto-ajattelua, mutta otan huomioon myös päätöksen taustalla olevia alueellisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä.

2.2.3. Muuttovirrat, muuttopäätösteoriat ja muuttoliikkeen valikoivuus

Maantieteellisessä muuttoliiketutkimuksessa on perinteisesti painotettu makrotason muuttovirtoja. Muuttoliikkeen katsotaan syntyvän alueellisen erilaistumisen kautta. Muuttovirtojen suuntautumista on pyritty selvittämään, koska muuttoliike nähdään väestön uudelleenjakautumisen päämekanismina. Suurin osa muutoista tapahtuu lyhyelle etäisyydelle kohdistuen tiettyihin pisteisiin. Keskeisenä muuttoliikettä suuntaavana tekijänä toimii tällöin hierarkinen

aluerakenne. Yleisenä piirteenä voidaan havaita portaittainen muutto hierarkian alemmilta tasoilta ylemmille. Muuttoliikettä tapahtuu kuitenkin myös aluehierarkiassa alaspäin sekä samantasoisten keskusten välillä. (Karjalainen 1989: 13–14; Pohjola 1989: 18).

Muuttopäätösteoriat ovat yksi muuttoliiketutkimuksen haara. Niissä korostetaan muuttoliikkeen olevan yksilöllisiin päätöksiin perustuva pitkäaikainen prosessi. Muuton syyt ovat siten yhteydessä fyysiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen ympäristöön. Prosessin vaiheina ovat tietojen keruu, muuttopäätöksen teko, varsinainen muuttaminen, uusiin olosuhteisiin sopeutuminen ja edelleenmuuttaminen. (Karjalainen 1989: 11–12.) Muutto tapahtuu, kun yksilö tulee siihen tulokseen, että on parempi muuttaa kuin pysyä paikallaan ja kun muuttamisesta aiheutuvien vaikeuksien oletetaan olevan pienempiä kuin saavutetut hyödyt (Kosinski & Prothero 1975: 4).

Muuttajien ominaisuudet voidaan Ritamiehen (1966: 107) mukaan jakaa helposti ja vaikeasti tutkittaviin. Helposti tutkittavia ovat sukupuoli, ikä, siviilisääty sekä usein myös ammatti ja koulutus. Vaikeammin tutkittavia ovat puolestaan esimerkiksi henkinen ja fyysinen terveys, älykkyys sekä persoonallisuus. Ei voida kuitenkaan olla varmoja siitä, mitkä tekijät ovat tärkeimpiä muuttoja selittäviä ominaisuuksia. Muuttoliike on lähes aina valikoivaa muuttajien ominaisuuksien suhteen, eivätkä muuttajat siten muodosta satunnaisotosta lähtöalueen väestöstä (Lee 1970: 296). Yksimielisyyttä siitä, mitkä ominaisuudet ovat päteviä ennustamaan muuttoliikettä kaikilla alueilla kaikkina aikoina ei kuitenkaan ole eli universaalit säännönmukaisuudet puuttuvat (Jansen 1974: 14). Yleistyksiä on pyritty tekemään, mutta lähes kaikkiin on löytynyt poikkeuksia. Osa tutkijoista on jopa sitä mieltä, että yleistyksiä on turha etsiä, koska niitä ei ole. Yleistysten tekoa vaikeuttaa myös se, miten muutto määritellään ja minkälaisien aluetasojen välillä muutto tapahtuu. (Ritamies 1966: 107–108; Lewis 1982: 82–83).

Ottaen huomioon kysymyksen kiistanalaisuuden voidaan muuttoliikkeen valikoivuudesta todeta, että ikä on lähes poikkeuksetta sellainen ominaisuus, joka vaikuttaa muuttopäätöksiin. Nuoret aikuiset ovat suurin muuttajaryhmä. Sukupuoli, koulutus, siviilisääty jne. eivät valikoi muuttajia yleisellä tasolla läheskään yhtä voimakkaasti kuin ikä. Yleistyksiä on voitu tehdä vain helposti tutkittavien ominaisuuksien suhteen. Muuttoliikkeen valikoivuudesta pystytään kuitenkin tekemään yleistyksiä tietyssä aikana tietyllä alueella, joka tässäkin tutkimuksessa tulee myöhemmin esille. (Ritamies 1966: 108, Shaw 1975: 17–39).

2.2.4. Taloustieteellinen muuttoliiketutkimus

Taloustieteellisessä muuttoliiketutkimuksessa tarkastellaan muuttoliikettä yleensä työvoimakysymyksenä, jolloin työvoima liikkuvuudellaan vaikuttaa talouden tasapainoon. Klassisen taloustieteen mukaan kansantulo maksimituu, kun homogeeninen työvoima siirtyy alueelta toiselle täydellisen kilpailun vallitessa. Myöhemmässä neoklassisessa näkemyksessä analysoidaan myös työvoiman laatua ja liiketaloudellisia kytkentöjä. Tutkimuksissa nojaututaan pääasiallisesti uusklassiseen tuotantoteoriaan. Aluetaloudellisessa tasapainoteoriassa muuttoliikettä pidetään työvoiman sopeutumismekanismina, joka johtaa aluetalouden tasapainotilaan. (Pohjola 1989: 15; Kumpulainen 1993: 18; Castles & Miller 2003: 31).

Taloudellisten muuttoliiketeorioiden suurin ongelma on, että markkinataloudessa taloudelliset toiminnot pyrkivät keskittymään, mikä johtaa epätasapainon säilymiseen, ei korjaantumiseen. Lisäksi niissä pidetään muuttoliikettä yksilön rationaalisenä vastauksena markkina-tilanteeseen. Muuttoliike kuitenkin usein jatkuu sosiaalisten tekijöiden takia, vaikka muuttoliikkeen alullepanneet taloudelliset tekijät olisivat lakanneet vaikuttamasta. (Castles & Miller 2003: 31). Neoklassista lähtökohtaa on kritisoitu myös siksi, että siinä pidetään muuttoliikettä yksinomaan positiivisena asiana, eikä oteta huomioon muuttoliikkeen negatiivisia vaikutuksia sekä lähtö- että tuloalueella (Pohjola 1989: 16).

2.2.5. Systeemiteoriat

Muuttoliikkeen systeemiteorioissa pyritään ottamaan monipuolisesti huomioon muuttoihin vaikuttavia tekijöitä. Systeemiteorioissa muuttoliikettä ei pidetä yksinkertaisena syy-seuraus -suhteena, vaan kiertävänä, kompleksisena, itseään muokkaavana prosessina. Muutos jossakin osassa systeemiä voi saada aikaan moninkertaisia vaikutuksia kokonaisuudessa. Muuttoliikkesysteemi rakentuu kahden tai useamman maan välille, ja muuttoliikettä tapahtuu maiden välillä molempiin suuntiin. Systeemiteorioissa tutkitaan muuttovirran molempia päitä sekä linkkejä, jotka alueita yhdistävät. Muuttoliikkeen systeemiteoriassa esitetään, että muuttoliikettä selittävät yleisesti aikaisemmat yhteydet tulo- ja lähtöalueen välillä kuten esimerkiksi kolonisaatio, poliittinen vaikutus, kauppa, investoinnit tai kulttuurisiteet. (Ogden 1984: 22–23; Castles & Miller 2003: 26).

Systeemiteorian pääperiaatteisiin kuuluu, että muuttoliike nähdään erilaisten mikro- ja makrorakenteiden vuorovaikutuksen lopputuloksena. Näitä kahta tasoa yhdistävät välimekanismit, joita usein kutsutaan mesorakenteiksi. Makrorakenteita ovat maailmanmarkkinat, valtioiden väliset suhteet sekä lähtö- ja tuloalueiden lait, rakenteet ja toimintatavat, joilla ne kontrolloivat muuttoliikettä. Mikrorakenteita ovat muuttajien itsensä luomat epämuodolliset sosiaaliset verkostot, joihin kuuluvat esimerkiksi henkilökohtaiset suhteet, perheet, ruokakunnat, ystävyys-suhteet ja yhteisön siteet. (Castles & Miller 2003: 27).

Mikrorakenteiden yhteydessä käytetään kirjallisuudessa usein termiä ketjumuuhto (chain migration). Ketjumuuhtossa alkuperäistä innovaattoreista koostunutta primaarista muuttovirtaa seuraa sekundaarinen muuttovirta. Primaariryhmä koostuu usein nuorista miehistä, jotka lähtevät etsimään parempaa elintasoja tai työtä. Sekundaarisen muuttovirran muodostavat vaimot, lapset, vanhemmat sekä muut sukulaiset ja tuttavat. (Ogden 1984: 5). Perhe tai laajemmin elinyhteisö ovatkin usein ratkaisevassa roolissa muuttopäätöstä tehdessä; muuttopäätöstä ei tee yksilö, vaan koko perhe yhdessä. Perheyhteydet tarjoavat muuttajille taloudellista ja kulttuurista pääomaa, jotka mahdollistavat muuton. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että alueella jo asuvat sukulaiset ja tuttavat auttavat uusia muuttajia esimerkiksi asunnon, työn ja byrokratiasta selviytymisen kanssa. Sosiaaliset verkostot tekevät muuttamisesta yksilön kannalta turvallisempaa ja hallittavampaa. Kerran käynnistynyttä muuttoliikettä voidaankin pitää itseään ylläpitävänä, dynaamisena sosiaalisena prosessina. (Castles & Miller 2003: 27–28).

Esimerkkinä systeemiteoriasta voidaan mainita maailmanjärjestelmäteoria (world system theory). Siinä lähdetään liikkeelle oletuksesta, että on olemassa yksi maailmanlaajuinen talousjärjestelmä eli kapitalistinen maailmantalous, jonka sisällä on erilaisia taloustoimijoita.

Teorian mukaan alueet ovat jaettavissa kolmeen: rikkaaseen ytimeen, köyhään periferiaan sekä näiden väliin sijoittuvaan semiperiferiaan, jolla on ominaisuuksia molemmista. Näin muodostuva systeemi on dynaaminen ja muuttuu ajan kuluessa: alueiden kehityksen katsotaan olevan mahdollista molempiin suuntiin. Maailmanjärjestelmäteorian mukaan siirtolaisuus on luonnollinen seuraus talouden globalisaatiosta ja maiden rajat ylittävistä talousalueista. Siirtolaisuutta Euroopassa selittää sen mukaan neljä tekijää: (1) historialliset siteet (2) maantieteellinen läheisyys (3) yhteinen kieli ja (4) siirtolaispolitiikka, joka määrää kuinka avoin maa on tulomuuttajille. Näiden syiden takia muutto kohdistuu useimmiten naapurimaihin. (Halsall 1997; Heikkilä & Pikkarainen 2006: 21; Hyvärinen 2006).

3. Aineisto ja menetelmät

3.1. Tilastot ja kirjallisuus

Yleisessä Suomen ja Ruotsin välisen siirtolaisuuden tarkastelussa aineistonani on aiheesta kertovaa kirjallisuutta sekä erilaisia tilastoja. Näiden avulla luon kokonaiskuvan, johon yksityiskohtaisempi haastatteluun saatu aineisto limittyy. Lähestymistapani on siis sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen, koska käyttämällä eri menetelmiä saan laajemman näkökulman esiin ja näin voidaan Hirsjärven (2000: 38) mukaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Myös Pohjolan (1989: 57) mukaan järkevintä on käyttää molempia lähestymistapoja rinnakkain tutkimuksen kannalta relevantisti.

3.2. Haastattelut

Haastattelu menetelmänä perustuu kielelliseen vuorovaikutukseen (Hirsjärvi & Hurme 1991: 7). Kvale (1996: 6) määrittelee haastattelun keskusteluksi, jolla on rakenne ja tarkoitus. Koska tutkija määrittelee ja kontrolloi tilannetta, ei tutkimushaastattelu koskaan ole kahden ihmisen välistä tasaveroista keskustelua. Tutkimushaastattelu tähtää tiedon keräämiseen, joten Hirsjärvi ja Hurme (1991: 25) toteavat sen olevan ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa. Haastatteluja on olemassa useita eri lajeja, ja niiden erottaminen toisistaan on aina osittain tutkijan oman tulkinnan varassa. Eroja eri haastattelulajien välille syntyy lähinnä sen perusteella, miten tarkasti kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelijä jäsentää tilannetta (Hirsjärvi & Hurme 1991: 28).

Tässä tutkimuksessani käytän yhtä haastattelumenetelmän sovellusta, jota nimitän puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi. Vaihtoehtoisia nimityksiä käyttämälläni haastattelumenetelmälle ovat esimerkiksi puolistandardoitu, ei-sidottu standardoitu ja kohdennettu haastattelu. Nimitys teemahaastattelu tulee siitä, että haastattelu on kohdennettu tiettyihin teemoihin, joita

haastattelussa käydään läpi. Puolistrukturoitu puolestaan tarkoittaa, että haastattelun teemat ovat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu. (Hirsjärvi & Hurme 1991: 35–36). Teemahaastattelu on vapaamuotoinen ja keskustelunomainen tietojenkeruumenetelmä. Hirsjärvi ja Hurme (1991: 8) toteavat teemahaastattelun menetelmäksi, joka sallii haastateltavien henkilöiden mahdollisimman luontevan ja vapaan reagoinnin. Keskustelunomainen ilmapiiri saa usein tutkittavat suopeiksi tutkimukselle, ja näin saadaan selville asioita, joita tuskin muilla tavoilla tulisi ilmi.

Haastattelujeni avulla syvennän kirjallisuudesta saamaani yleiskuvaa Suomen ja Ruotsin välisestä siirtolaisuudesta. Haastattelujeni on tarkoitus luoda tutkimukseeni syvyyttä ja paljastaa yksittäisiä henkilöitä tilastojen takaa. En siis muodosta haastattelujen pohjalta esimerkiksi erilaisia muuttajatyyppejä tai tee pitkälle meneviä yleistyksiä. Haastattelujeni on tarkoitus valottaa siirtolaisuudesta sitä puolta, joka tilastoista ja yhteenvedoista ei välttämättä käy ilmi. Toivon niiden tekevän oikeutta todellisuuden moni-ilmeisyydelle. Lähtökohtani on, että haastateltavat eivät edusta tiettyä ihmisryhmää, vaan omaa erikoista asiantuntemustaan (Virrankoski 1996: 11).

Toteutan siis haastattelut puolistrukturoituna teemahaastatteluna, jossa käyn läpi etukäteen mietityt teemat koskien henkilön muuttohistoriaa. Haastattelu kohdentuu siten vain henkilön muuttohistoriaan, eikä se siis ole esimerkiksi henkilön oma elämäkerta. Tämän takia jätän sopeutumisen ja elämän molemmissa maissa lähes kokonaan haastattelun ulkopuolelle. Haastatteluissa käsittelen muuttoihin vaikuttaneita tekijöitä eli motiiveja, harkintaa, etukäteistietoja ja mahdollisia muuttosuunnitelmia. Haastateltavat myös arvioivat jo toteutuneita muuttojaan. Haastatteluissa sivutaan lisäksi kansalaisuus- ja identiteettikysymyksiä. En mieti haastattelussa esitettäviä kysymyksiä valmiiksi etukäteen, vaan haastattelu etenee jokaisella keralla hieman eri tavalla riippuen haastateltavasta.

Ennen haastattelua kerron pääpiirteissäni, miksi teen haastatteluja, kysyn luvan haastattelun nauhoittamiseen sekä kerron lyhyesti, mitä teemoja haastattelussa tullaan käymään läpi. Teemat etenevät kronologisesti. Jokainen haastattelu alkaa taustatieto-lomakkeen täyttämislä ja päättyy lyhyeen kertaukseen, jonka aikana haastateltavat halutessaan saavat täydentää jo esittämiään mielipiteitä. Kvalen (1996: 128) mukaan on tärkeää antaa vielä haastattelun loppuksi henkilölle mahdollisuus lisäyksiin ja kysymyksiin, että hänelle ei jää haastattelusta epävarma olo.

Teen haastattelun aikana muistiinpanoja ja lisäksi nauhoitan kaikki haastattelut. Teen nauhoista litterointia niiltä osin, joista otan tutkimukseeni suoria lainauksia. Suorat lainaukset ovat mielestäni todistusvoimaisempia kuin niistä tekemät tulkintani. Suorat lainaukset erotan muusta tekstistä lainausmerkkien avulla ja loppuun merkitsen suluissa henkilön pseudonyymillä. Suorat lainaukset ovat myös muusta tekstistä poiketen sisennettynä. Puheessa esiintyvät mietintätauat merkitsen kolmella pisteellä (...), poisjätetyt osat pitkällä viivalla (–) ja ymmärtämisen kannalta tärkeitä puuttuvia sanoja lisään lainauksiin hakasulkeissa ([sana]). Olen tarkoituksella pitänyt suorat lainaukset mahdollisimman lyhyinä ottaen mukaan vain käsiteltävän asian kannalta olennaisen aineksen.

Tutkimusjoukkoni koostuu 26 henkilöstä, joiden voi laajan määritelmän mukaan laskea olevan sukua toisilleen. Valitettavasti muutamien kieltäytymisten takia aineistoni ei ole niin kattava kuin mitä alun perin olin ajatellut. Tämän takia minun on myös laajennettava alkupe-

räistä sukulaisuuden määritelmää. Sukulaisuus-yhteyksien takia toivon saavani tietoa siitä, onko sukulaisilla vaikutusta muuttopäätöksiä tehdessä.

Tutkimukseeni liittyvät haastattelut olen tehnyt kesällä 2005. Haastattelujen kesto vaihteli 15 minuutista 1,5 tuntiin. Haastatteluja tein henkilöiden kotona, kesämökeillä ja työpaikoilla. Yksi haastatteluista on käyty puhelimitse. Käytän koko tutkimusjoukosta pseudonyymiä ”Virtaset”, vaikka kaikilla henkilöillä ei tietenkään ole sama sukunimi. Haastatellut henkilöt saavat myös kukin oman pseudonyyminsä intymiteettisuojan takia. 1930-luvulla syntyneiden pseudonyymi alkaa H-kirjaimella, 1940-luvulla syntyneillä I-kirjaimella, 1950-luvulla syntyneillä J-kirjaimella ja niin edelleen (taulukko 2).

Taulukko 2. Haastateltujen henkilöiden pseudonyymit syntymä vuosikymmenen mukaan.

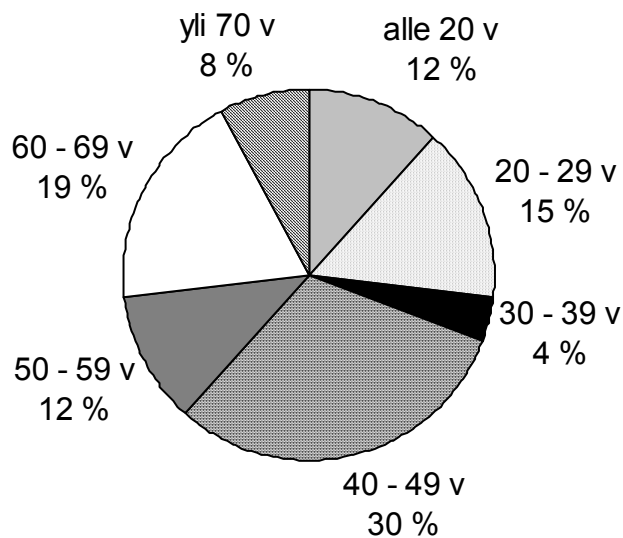
Syntymävuosi	Pseudonyymit
1930–1939	Hanna, Hannele, Heli, Harri, Heikki ja Heimo
1940–1949	Iida, Irina, Ilkka ja Ismo
1950–1959	Jutta, Jari ja Jorma
1960–1969	Katja, Kirsi, Kristiina, Kalle, Kari ja Kimmo
1970–1979 tai 1990–1999	Laura ja Leena
1980–1989	Meri, Matias, Matti, Markku ja Mikko

4. Suomen ja Ruotsin välinen siirtolaisuus yhden suvun näkökulmasta

4.1. Tutkimusjoukon kuvaus

Haastatelluista henkilöistä eli Virtasista miehiä on 14 ja naisia 12. Virtaset ovat iältään 15–73-vuotiaita ja heidän keski-ikänsä on 46 vuotta. Ikäjakauma on melko tasainen, sillä ai-noastaan 30–39-vuotiaita on vähemmän ja 40–49-vuotiaita puolestaan hieman enemmän kuin muita ikäryhmiä (kuva 2). Virtasten syntymäpaikat sijaitsevat entisen Oulun läänin alueella, Pohjanmaalla sekä Ruotsissa Göteborgin ympäristössä. Siviilisäädyltään Virtasista 70 % on naimisissa tai avoliitossa, 27 % naimattomia ja 3 % leskiä. Korkein koulutus on kymmenellä henkilöllä kansa- tai peruskoulu, kahdeksalla ammattikoulu tai –opisto, neljällä lukio ja neljällä korkeakoulu. Haastatteluajankohtana Virtasista 35 % saa toimeentulonsa teollisuudesta, 3 % palveluista, 35 % on eläkeläisiä, 19 % opiskelijoita ja 8 % työttömiä.

Kuva 2. Haastateltujen henkilöiden ikäjakauma (N=26).

Tällä hetkellä Virtasista seitsemän asuu Ruotsissa Göteborgin ympäristökunnissa ja loput Suomessa. Suomessa asuinkunnat sijoittuvat länsirannikolle, Pohjanmaalle sekä Oulun läänin. Kaikkien äidinkieli on suomi. Kotikielenä on myös suomi, muutamissa tapauksissa suomen ja ruotsin yhdistelmä. Virtaset ovat yhtä lukuun ottamatta Suomen kansalaisia.

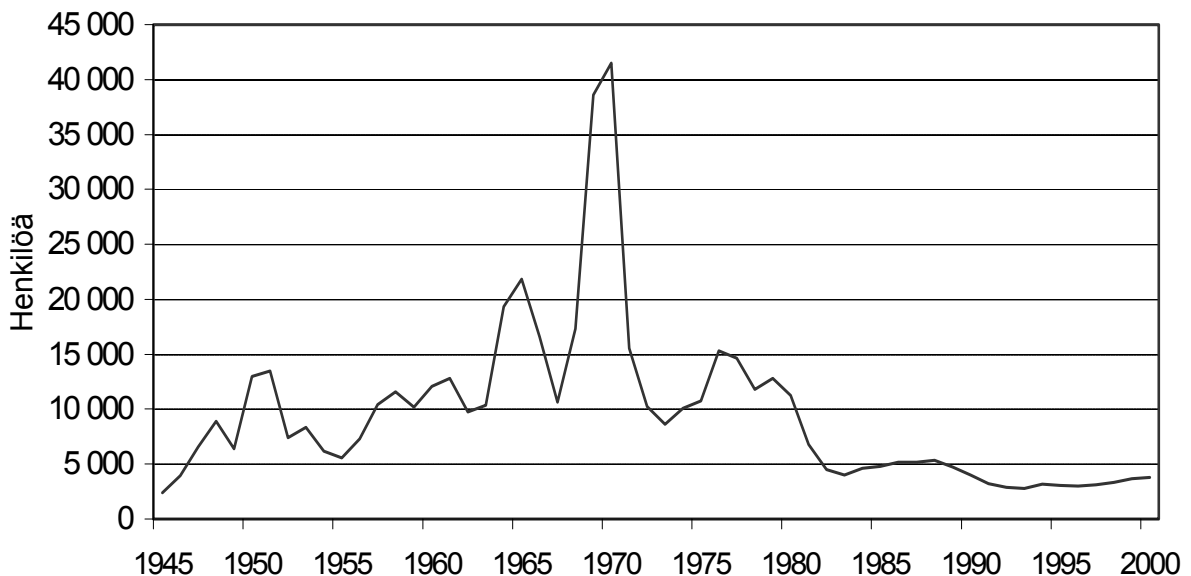
Virtasten siirtolaiskokemukset poikkeavat toisistaan, ja niiden perusteella heidät voidaan luokitella kuuteen eri ryhmään. Jaotteluperusteina käytän syntymämaata (Suomi/Ruotsi), siirtolaisuutta maiden välillä (yhteen/kahteen/ei kumpaankaan suuntaan) sekä muuton omaehtoisuutta (itsenäisesti/perheen mukana). Ensimmäisen ja tutkimukseni suurimman ryhmän muodostavat Suomessa syntyneet itsenäisesti molempiin suuntiin muuttaneet Hanna, Hannele, Heli, Harri, Heikki, Heimo, Iida, Irina, Ilkka, Ismo, Jari, Jorma ja Kirsi. Toisen ryhmän muodostavat Suomessa syntyneet, perheen mukana Ruotsiin muuttaneet ja itsenäisesti Suomeen muuttaneet Jutta ja Kimmo. Kolmannessa ryhmässä ovat Suomessa syntyneet itsenäisesti Ruotsiin muuttaneet Kari ja Kristiina. Neljännessä ryhmässä ovat Suomessa syntyneet perheen mukana Ruotsiin muuttaneet Katja ja Kalle. Viidennen ryhmän muodostavat Ruotsissa syntyneet perheen mukana Suomeen muuttaneet Laura, Matias, Matti, ja Mikko. Kuudennessa ryhmässä ovat Markku, Mira ja Noora, jotka ovat Ruotsissa syntyneitä, eikä heillä ole henkilökohtaisia siirtolaiskokemuksia.

4.2. Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin

4.2.1. Määrällinen kehitys

Suuri muuttoaalto Suomesta Ruotsiin alkoi kehittyä hiljalleen toisen maailmansodan jälkeen. Välittömästi sodan jälkeen 1940-luvulla siirtolaisuus oli vielä vähäistä, mutta kasvoi melko tasaisesti (kuva 3). Virtasista kukaan ei vielä tuolloin lähtenyt siirtolaiseksi. 1950-luvulta lähtien siirtolaisten määrä alkoi vaihdella Ruotsin taloudellisten suhdanteiden mukaan. Keskimäärin 1950-luvulla Suomesta Ruotsiin lähti noin 10 000 henkeä vuosittain. Virtasista ensimmäisenä Ruotsiin suuntasi Heli vuonna 1954. Siirtolaisuus lisääntyi ja vuotuiset vaihtelut jyrkkenivät entisestäänkin 1960-luvulla. Esimerkiksi vuonna 1965 Ruotsiin lähtijöitä oli yli 21 000, kun taas vuonna 1967 vain runsaat 10 000 (Korkiasaari 2003a). Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin oli kiivaimmillaan vuosina 1969 ja 1970, jolloin lähtijöitä oli noin 40 000 henkilöä vuodessa. (Suomen historia 1988: 148; Korkiasaari 2003a.) Wimanin (1975: 13–14) mukaan 1960-luvun lopun siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin muistutti klassista siirtolaisuutta, koska suurina muuttovuosina perheellisten osuus muuttovirroissa oli keskimääräistä suurempi. Suurin osa Virtasista muutti Ruotsiin juuri vuosien 1965 ja 1970 välissä (13 henkilöä), erityisesti vuosina 1969 ja 1970. Vuonna 1969 Ruotsiin muuttanut Irina kuvaa lähtöään seuraavasti:

- ”Siihen aikaan oli justiin tämä muuttoliike niin suurta Ruotsiinpäin ni sitä niinkun lähettiin sen aallon mukana kulkemaan.” (Irina)

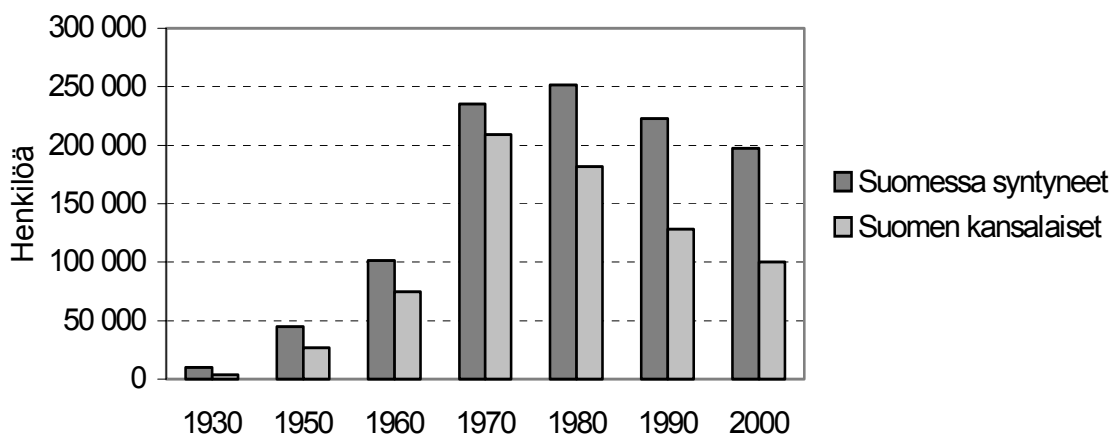

Kuva 3. Suomesta Ruotsiin muuttaneet Suomen kansalaiset vuosina 1945–2000 (Korkiasaari 2003a).

Siirtolaisuus Ruotsiin väheni selvästi 1970-luvun alussa, jolloin lähtijöitä oli keskimäärin 10 000 vuodessa. Uusi lamakausi alkoi Suomen talouselämässä kuitenkin jo 1970-luvun puolivälissä maailmanlaajuisen öljykriisin laukaisemana. Tämän seurauksena siirtolaisia lähti

Ruotsiin 1975–1980 vuosittain 12 000 – 16 000. Tuona ajanjaksona Virtasista Ruotsiin muuttivat Jari, Jorma, Kirsi ja Kari. 1980-luvulla siirtolaisuus väheni taas selvästi, ja lähtijöitä on aina tähän päivään asti ollut vuosittain noin 3 000 – 5 000. (Suomen historia 1988: 148; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 149; Korkiasaari 2003a.) Virtasista viimeisenä Ruotsiin muutti Kristiina vuonna 1984.

Ruotsissa asui vuonna 1930 noin 10 000 Suomessa syntynyttä, joista noin 3 500 oli Suomen kansalaisuus (kuva 4). Suomessa syntyneitä oli Ruotsissa vuonna 1950 noin 45 000, vuonna 1960 jo yli 100 000 ja enimmillään Suomessa syntyneitä oli vuonna 1980 yli 250 000 henkilöä. Tällöin Virtasista kukaan ei vielä ollut palannut Suomeen, joten heitä oli Ruotsissa 20 henkilöä. 1980-luvun jälkeen Suomessa syntyneiden määrä on laskenut Ruotsissa hiljalleen ja on tällä hetkellä vajaat 200 000. Suomen kansalaisten määrä Ruotsissa puolestaan oli korkeimmillaan vuonna 1970 heti suuren muuttoaalton jälkeen, jolloin heitä oli yli 200 000. Tämän jälkeen Suomen kansalaisten määrä alkoi tasaisesti laskea paluumuuton ja kansalaisuuden vaihtojen takia. Tällä hetkellä Ruotsissa asuu Suomen kansalaisia enää noin 100 000. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 163–164.)

Kuva 4. Suomessa syntyneet ja Suomen kansalaiset Ruotsissa vuosina 1930–2000 (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 165 mukailten).

4.2.2. Alueellinen suuntautuminen

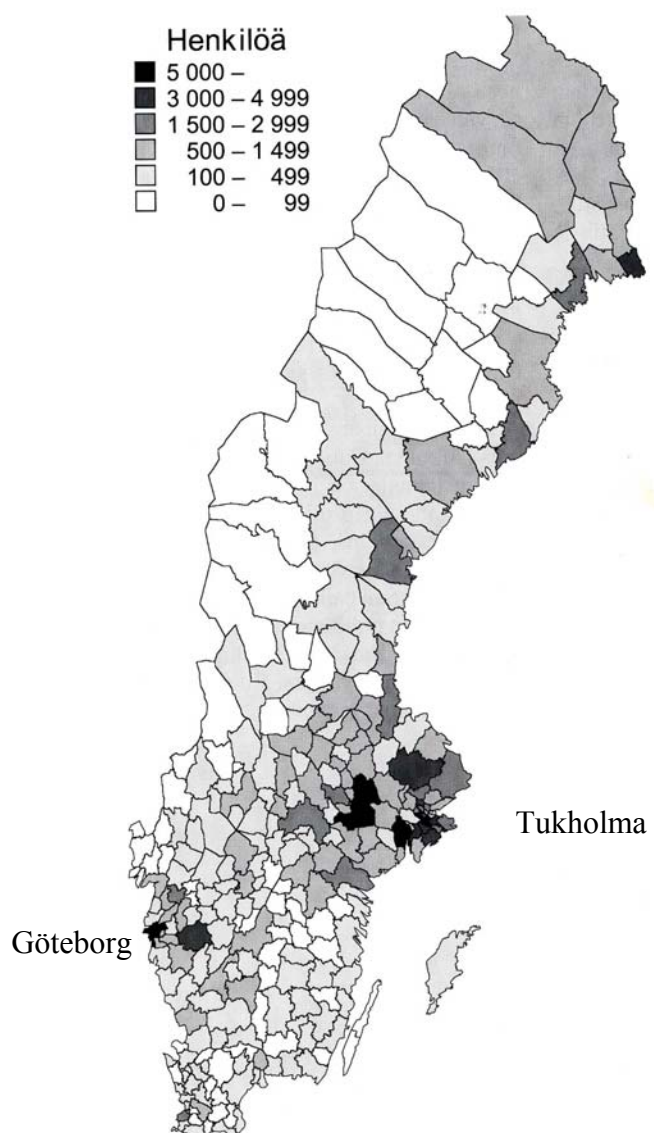
Heti sodan jälkeen suuri osa muuttajista oli lähtöisin suomenruotsalaiselta rannikkoseudulta ja saaristosta. Näille alueille tuli enemmän tietoja Ruotsin työmarkkinatilanteesta ja tästä puolestaan seurasi varhaisempi muuttoliikkeen alkaminen kuin muualta maasta. (Wester 1999; Korkiasaari 2002.) Pohjois-Suomi ja Pohjanmaa muodostuivat 1960-luvulta alkaen merkittäväksi lähtöalueiksi. Myös kaikki Virtaset ovat lähtöisin näiltä alueilta, tarkemmin sanottuna Oulun läänistä ja Pohjanmaalta (kuva 5). Siirtolaisuuden huippukauden aikana vuosina 1969–1970 Oulun ja Lapin läänin osuus maastamuutosta oli lähes 40 %. Näinä vuosina Lapin lääni menetti väestöstään 6 % ja Oulun lääni 4 %. Väkiluvun vähenemistä korosti vielä se, että muuttajat olivat parhaassa työ- ja perheenperustamisikässä. (Koivukangas 1980: 68; Korkiasaari 1983: 43; Suomen historia 1988: 148; Snellman 2003: 14–15.)

Kuva 5. Virtasten asuinkunnat Suomessa ennen muutttoa Ruotsiin (N=19). (Karttapohja www.hydro.com).

Pääosa heti sodan jälkeen Ruotsiin muuttaneista suomalaisista asettui Tukholman ympäristöön ja Tornionjokilaaksoon maiden välisen rajan tuntumaan. 1960-luvulta alkaen suomalaiset asettuivat laajemmalle alueelle, erityisesti kuitenkin Keski-Ruotsiin Tukholman ja Göteborgin väliselle teollisuuskaistaleelle (kuva 6). (Korkiasaari 1989: 84; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 159, 170; Snellman 2003: 15; Ruotsinsuomalaisten keskusliitto 2004.) Sukulaisten on todettu usein muuttavan vieraassa maassa samoille alueille (Brown ym. 1961: 106). Keskittyminen näkyy myös Virtasten kohdalla selvästi; kaikki Virtaset muuttivat Göteborgiin tai sen ympäristökuntiin. Myös kaupunkien sisällä keskittyminen on hyvin havaittavissa, sillä esimerkiksi Kustavsbergistä Kallella on seuraavanlaisia muistikuvia:

- ”Siellä oli niin, ihan valtavasti suomalaisia, ihan kuin Suomessa olisi ollut.” (Kalle)

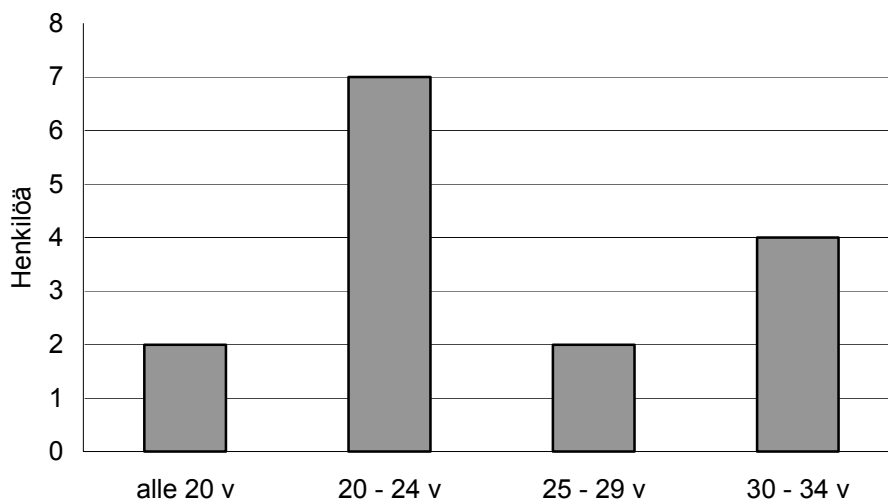
Kuva 6. Suomessa syntynyt väestö Ruotsissa vuonna 1998 (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 169).

4.2.3. Siirtolaisten ominaispiirteet

Tarkasteltaessa Suomesta Ruotsiin muuttaneita henkilöitä voidaan havaita heille tyypillisiä ominaispiirteitä. Muuttajat eivät siis olleet satunnaisotos koko Suomen väestöstä. Tyypillinen siirtolainen oli maalta kotoisin oleva, nuorehko, naimaton, heikosti koulutettu palkkatyöläinen, joka tavoitteli parempaa elintasoa uudessa kotimaassaan. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 158—159.) Kuvaus sopii myös lähes kaikkiin Virtasiin, mutta heistä tosin noin puolet oli muuttaessaan naimisissa. Loput olivat siviilisäädyltään naimattomia.

Ruotsiinmuuttajien ikärakenne oli erityisen poikkeava. Suurin osa muuttajista oli 18—34-vuotiaita, eli parhaassa työiässä. Esimerkiksi vuonna 1970 muuttajista lähes 60 % kuului tä-

hän ikäryhmään. (Koivukangas 1980: 67.) Ikärakenteen painottuminen työikäisiin pätee myös Virtasiin, joiden keskimääräinen Ruotsiin muuttoikä lapset pois lukien on 25 vuotta. Kaikki itsenäisesti Ruotsiin muuttaneet Virtaset olivat iältään juuri 18–34-vuotiaita (kuva 7) ja heidän mukanaan Ruotsiin muutti lisäksi neljä lasta.

Kuva 7. Itsenäisesti Ruotsiin muuttaneiden Virtasten ikäjakauma (N=15).

Siirtolaisten koulutustaso ja kielitaito oli yleensä heikko ja he sijoittuivat Ruotsissa ruutiiniluontoisiin ja vähän ammattitaitoa vaativiin teollisuus- ja palveluammattiteihin. Näin on myös Virtasten tapauksessa. Suurin osa suomalaisista sai työpaikan paperitehtailta, valimoilta, autotehtaista, telakoilta sekä muista metalliteollisuuden yrityksistä. Suuria työllistäjiä olivat lisäksi kumi-, tekstiili- ja vaatetusteollisuus. Ruotsinsuomalaisten elinkeinorakenne poikkesikin selvästi sekä Suomen että Ruotsin väestön elinkeinorakenteesta (taulukko 3). Ruotsinsuomalaiset työntekijät olivat selvästi yliedustettuina teollisuudessa mutta aliedustettuina maataloudessa. Teollisuuden osuus oli vallitsevimmillaan 1970-luvun alkupuolella, jolloin yli 60 % ruotsinsuomalaisesta työvoimasta sai elantonsa teollisuudesta. Palvelualoilla työskentelevien osuutta puolestaan nostivat siivoustyötä tekevät naiset, joita ruotsinsuomalaisten keskuudessa oli runsaasti. (Korkiasaari 1989: 80—82; Snellman 2003: 14—15.)

Taulukko 3. Ruotsinsuomalaisten sekä Suomen ja Ruotsin väestön elinkeinorakenne vuonna 1978 (Koivukangas 1980: 80 mukailten).

	Ruotsin- suomalaiset	Suomen väestö	Ruotsin väestö
Maatalous	2,1	12,3	6,1
Teollisuus	56,0	34,1	33,1
Palvelut	41,4	52,8	60,6
Tuntematon	0,5	0,8	0,2
Yhteensä	100,0	100,0	100,0

4.2.4. Muuton syyt

Summa (1982: 36) ryhmittelee muuttoon liittyvät syyt neljään ryhmään seuraavasti: työhön ja ammattiuraan liittyvät syyt, asuntoon ja asuinympäristöön liittyvät syyt, elämäntilanteessa tapahtuviin muutoksiin liittyvät syyt ja pakkomuutto. Pitkän matkan muutoissa korostuvat usein työhön ja ammattiuraan liittyvät syyt, lyhyen matkan muutoissa puolestaan asumiseen liittyvät syyt (Karjalainen 1989: 12).

4.2.4.1. Yleiset edellytykset

Yleisiä muuttoa helpottavia tekijöitä Suomen ja Ruotsin välillä olivat muuttamisen pitkät perinteet ja muuttomatkan lyhyys. Suomesta Ruotsiin muuttamisen maantieteelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset esteet olivat vähäisiä. Pohjanmaalla syntyneen Kirsin puhunnasta käy selvästi ilmi, että siirtolaisuutta ei pidetty mitenkään erikoisena tai yleensä edes kovin pysyvänä ratkaisuna:

- *”Sitä vaan pirettiin luonnikkaana et ku sieltä pääsee sitten pois jos siellä ei oo kiva olla. Että se ei ollu mikään semmonen. – Käyrähän kyläilemäs ja jos ei siel tykätä, nii tullahan kotio takasi.” (Kirsi)*

Suomenruotsalaisten muuttoa Ruotsiin helpotti lisäksi ruotsin kielen taito. Kielitaidottomuuskään ei kuitenkaan ollut esteenä, koska tarjolla olevissa töissä ei kielitaitoa juurikaan tarvittu. (Korkiasaari 1989: 78; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 136; Vahtola 2003: 359.) Heikki kommentoi kielitaidottomuuden vaikutuksia seuraavasti:

- *”Sitä on vähän niinku puu-ukko ku ei ymmärrä mittään. Kyllähän sitä tarvinnu ois, mutta tuli toimeen ilmanki.” (Heikki)*

4.2.4.2. Suomen työntövoimatekijät

Yleinen poliittinen ilmapiiri Suomessa oli toisen maailmansodan jälkeen epävakaa. Sotakorvaukset rasittivat Suomen taloutta ja pelättiin, että maa joutuisi Neuvostoliiton kommunistisen vallan alle. Tämän takia Suomen asemaa pohjoismaisena valtiona pyrittiin vahvistamaan ja suhteet Ruotsiin tiivistyivät. Myös kaupunki- ja maaseutuväestön välillä oli poliittisia jännitteitä. Erilaisten poliittisten vaatimusten takia puolueet kiistelivät voimakkaasti ja hallitukset jäivät lyhytikäisiksi. Näiden tekijöiden synnyttämä levoton sisä- ja ulkopolitiittinen ilmapiiri edisti maastamuuttopäätöksien syntymistä. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 136—137; Vahtola 2003: 343—352.) Virtasista kukaan ei haastatteluissa viitannut poliittiseen tilanteeseen muuttopäätökseen vaikuttavana tekijänä. Uskon tämän johtuvan siitä, että lähes kaikki Virtaset muuttivat Ruotsiin vasta 1960-luvun lopulta alkaen, jolloin tilanne Suomessa oli jo huomattavasti rauhoittunut. Lisäksi kyseisen työntövoimatekijän vaikutus on luonteeltaan vaikeasti kuvailtava, abstrakti ja ehkä enemmänkin taustatekijänä vaikuttava.

Sotien jälkeisinä vuosina maatilojen lukumäärä kasvoi Suomessa entisestään siirtolaisten ja rintamamiesten asutustoimien takia. Vuosina 1941—1950 maatilojen määrä kasvoi ainakin

120 000:lla (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 140). Uudet tilat olivat pääosin pieniä, ja normaalit talonjaot pienensivät lisäksi muidenkin tilojen keskikokoa. Suuret perheet asuivat näin tiloilla, jotka eivät tarjonneet riittävää toimeentuloa. Monet pientilalliset joutuivatkin hakemaan lisäansioita oman tilansa ulkopuolelta, erityisesti metsätöistä. (Virrankoski 2001: 981; Snellman 2003: 49.)

Metsätyö oli Suomessa säilynyt 1950-luvulle asti koneistamattomana ja siten työvoimavaltaisena. Puiden kaatamiseen käytettiin käsisahaa, lähikuljetuksiin hevosta ja kaukokuljetuksiin uittoa. Työvälineiden ja –menetelmien kehitys oli jäänyt selvästi jälkeen muista metsätalousmaista. Seuraavina vuosikymmeninä kansainvälinen kilpailu kiristyi ja metsätalouden koneistuminen tapahtui Suomessa nopeasti. Moottorisaha korvasi käsisahan ja lähikuljetuksissa hevosten tilalle tuli traktorit. Lisäksi paljon työvoimaa vaatineista purouitoista luovuttiin ja siirryttiin autokuljetuksiin. Samoin kävi vähitellen yleensä irtouitoille. Metsätalouden työllistävä vaikutus oli ollut suurin Itä- ja Pohjois-Suomessa, joten nopeat muutokset koskivat erityisesti näitä alueita. Ongelmia tuli sekä ympäri vuoden metsätöitä tehneille että pienviljelijöille. Metsätyömies-pienviljelijät korvattiin koulutetuilla vakinaisilla metsureilla, jolloin metsätyö erosi erilliseksi ammatiksi. Pienviljelyn ja metsätyön yhteyden katkeaminen vei monilta pientiloilta lopullisesti toimintaedellytykset, koska pelkällä maataloudella eläminen ei ollut mahdollista. Useimmat luopuivatkin kokonaan tilanhoidosta. Tämä johti pahimmillaan jopa kokonaisten kylien autioitumiseen. (Rannikko 1999: 216—217; Snellman 2003: 51.) Virtasista Harri työskenteli maanviljelyksen ohessa tiepiirissä ja metsätöissä. Kun nämä työt lopuivat tuli eteen muutto kotipaikkakunnalta Ouluun vuonna 1967. Samalla kuusi vuotta aiemmin rakennettu kotitalo jäi kesäasunnoksi. Myös Heikki, Ismo ja Heimo mainitsivat metsätöiden olleen Suomessa heille yksi tulonlähde.

Maatalouden ongelmaksi oli 1960-luvulle tultaessa muodostunut ylituotanto, johon vastattiin muuttamalla aikaisemmin harjoitettua maatalouspolitiikkaa. Pienille kannattamattomille tiloille maksetut tukimuodot poistettiin, maatalousverotusta uudistettiin (1968) ja säädettiin pellonvarauslaki (1969). Maatalouspolitiikan uudistusten avulla pyrittiin suurentamaan tilakokoa, helpottamaan pientilojen tuotannosta luopumista ja edistämään uuden teknologian käyttöönottoa. Pellonvarauslain perusteella 2—15 hehtaarin tilat saattoivat jättää peltonsa viljelemättä ja saada siitä korvausta valtiolta. Lakia kutsuttiin myös peltopakettilaiksi. Vuosina 1969—1970 toteutetut peltojen paketoinnit ja karjan teurastuspalkkiot myötävaikuttivat suuren muuttoaallon syntyyn. (Korhonen 1999: 142; Rannikko 1999: 217; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 140; Snellman 2003: 49.)

Parhaiten muutoksista selvisivät Etelä-Suomen vauraat maanviljely- ja karjanhoitotilat. Myymällä metsää ne saivat tarvittavat varat koneistumiseen, tuotannon erikoistumiseen ja uusien tuotantorakennusten rakentamiseen. Myös maataloustuloverotuksen uudistus suosi koneiden hankintaa. (Korhonen 1999: 142.) Maatalouspolitiikan muutoksilla oli erityisen suuri vaikutus Itä- ja Pohjois-Suomen sekamuotoisesta taloudesta elantonsa saaneille pientiloille. Niillä ei ollut edellytyksiä erikoistua tuotannossa ja investoida uuteen teknologiaan. (Korhonen 1999: 142.) Tapahtunutta nopeaa koneistumista kuvaa osuvasti traktoreiden määrän kasvu: niitä oli vuonna 1950 vain 14 000, mutta vuonna 1975 jo 203 000. Vastaavasti suomenhevosten määrä romahti. (Vahtola 2003: 372.)

Myös työvoimapolitiikan linjaa muutettiin Suomessa 1960-luvulla. Lähtökohtana oli siihen asti ollut väen pitäminen asuinseuduillaan. Uusi työvoimapolitiikka otti tavoitteekseen työvoiman ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden lisäämisen Ruotsista omaksutun mallin mukaan. Sen välineisiin kuului muun muassa tehokas työnvälitystoiminta, jonka kautta moni suomalainen lähtikin Ruotsiin töihin. (Rannikko 1999: 217.) Haastatteluissa ei tullut ilmi, että kukaan Virtasista olisi lähtenyt Ruotsiin virallisen työnvälitystoiminnan kautta.

Työmahdollisuuksien väheneminen maaseudulla tapahtui samaan aikaan, kun suuret sodanjälkeiset ikäluokat tulivat työikään. Vuosina 1945—1949 syntyneet ikäluokat olivat keskimäärin 20 000 henkeä suurempia kuin niitä edeltäneet ikäluokat. Viiden vuoden aikana 1960-luvulla Suomen työ- ja opiskeluelämään pyrki siis noin satatuhatta ”ylimääräistä” nuorta. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 141). Tämän lisäksi naisten työhön osallistuminen lisääntyi samaan aikaan huomattavasti (Korkiasaari 1983: 74—75.) Tilanne johti kilpailun kiristymiseen koulutusmahdollisuuksista, työpaikoista ja asunnoista (Wiman 1975: 13). Tämän johdosta työvoiman tarjonta kasvoi liian voimakkaasti ja ylitti kysynnän. Ilkka tiivistää Ruotsiin lähtöään edeltäneet tunnelmat seuraavasti:

– *”Ei kannattanu kouluttaa itseään täällä työttömäks.” (Ilkka)*

Elinkeinorakenteen muutos tapahtui Suomessa todella nopeasti. Alkutuotanto työllisti vuonna 1940 vielä 64 prosenttia väestöstä, mutta vuonna 1975 sen osuus oli enää 14 prosenttia. (Suomen historian pikkujättiläinen 2003; 851.) Lasku oli romahdusmainen, joten maaseudulla ei ollut töitä tarjolla läheskään kaikille halukkaille ja tämä johti laajamittaiseen maaltapakoon. (Korkiasaari 1983: 80; Korkiasaari 1989: 78—79; Söderling 2003.) Kari kuuluu siihen nuorten suomalaisten joukkoon, joka ei tehnyt Suomessa päivääkään töitä ennen Ruotsiin lähtöään. Syynä ei ollut laiskuus, vaan työpaikkojen puuttuminen. Kari toteaaakin kotipaikkakunnastaan lyhyesti, mutta ytimekkäästi:

– *”Ei siellä töitä ollu.” (Kari)*

Myös Hanna lähti Ruotsiin, koska Suomessa ei ollut töitä:

– *”Sitä halutti [Ruotsiin] tosiaan ku eihän sitä täällä ku ei töitä ollu.” (Hanna)*

Muuttoliike suuntautui Etelä-Suomen työtatarjoaviin keskuksiin ja Ruotsiin. Virtasista kukaan ei muuttanut Etelä-Suomeen, vaan he muuttivat yksi toisensa jälkeen Ruotsiin. Etelä-Suomessa ongelmana oli järjestää riittävän nopeasti tarvittavat palvelut kaikille halukkaille. Tuotannon hakeutuminen kasvukeskuksiin oli niin nopeaa, että asuntotuotanto ei ehtinyt laajentua samassa tahdissa. Suomessa vallinnut asuntopula esti näin maan sisäistä muuttoa ja edisti siirtolaisuutta. Ruotsissa asuntoja oli helpommin saatavissa ja asumiskustannukset olivat alhaisemmat. Koska palkat olivat myös korkeampia kuin Suomessa, lähti moni Ruotsiin ansaitsemaan rahaa ostaakseen myöhemmin asunnon Suomesta. (Korkiasaari 1983: 80; Korkiasaari 1989: 78—79; Söderling 2003.)

4.2.4.3. Ruotsin vetovoimatekijät

Ruotsi oli toisessa maailmansodassa puolueeton, joten maan teollisuus säilyi sodan tuhoilta. Maalla olikin etulyöntiasema teollisuustuotteiden kysynnän tyydyttämisessä jälleenrakentami-

sen alkaessa. Tuotannon lisäämiseen tarvittavien koneiden ja laitteiden hankinta voitiin tehdä varsin nopeasti, mutta tarvittavan ihmistyövoiman hankkiminen omasta maasta ei ollut mahdollista. Ruotsissa vallinneen täystyöllisyyden aikana ruotsalaisten työntekijöiden oli helpompi vaihtaa ei-halutut työnsä itselleen sopivampiin. Tällöin tietyille sosiaalisesti aliarvostetuille aloille syntyi työvoimapula, joka oli helpoiten täytettävissä siirtolaistyövoiman avulla. Siirtolaiset ovat usein myös tottuneet alhaisempaan elintasoon, joten he ovat valmiita ottamaan vastaan myös raskaita ja vaarallisia töitä. Ruotsissa ulkomainen työvoima korvasi kotimaista työvoimaa erityisesti teollisuudessa ja palveluammateissa. Myös vuorotöissä ulkomainen työvoima oli yliedustettuna. Koska Ruotsissa ei ollut tarpeeksi työvoimaa tyydyttämään kysyntää, alkoivat työnantajat ja viranomaiset heti sodan jälkeen rekrytoida työvoimaa teollisuuteen muista maista. Ruotsin talous oli noususuhdanteessa, ja tarjolla oli sekä työpaikkoja että halvempia asuntoja. Asunnot olivat lisäksi yleensä varustettu mukavuuksilla, joihin Suomessa ei olisi ollut varaa. Myös tiettyjen kestokulutushyödykkeiden hankkiminen Ruotsista oli helpompaa kuin Suomesta, näihin kuuluivat mm. autot. Korkeampi elintaso houkutti näin muuttajia. (Koiranen 1966: 86; Sauvy 1969: 220; Böhning 1972: 56–58; Wiman 1975: 13–14; Korkiasaari 1989: 78.)

Virtasista lähes kaikki kertoivat muuttopäätökseensä vaikuttaneen tiedot Ruotsin työvoimatilanteesta. Tavoitteena oli paremman toimeentulon saavuttaminen. Myös monissa muissa tutkimuksissa on päädytty samankaltaisiin lopputuloksiin (mm. Koiranen 1966; Heikkinen 1974; Wiman 1975 ja Lind 1977). Harrin ja Heimon lausahdukset kuvaavat tilannetta hyvin:

- *”Silloin oli Ruotsissa helppo saada työpaikka.” (Harri)*
- *”Töihin oli helppo päästä. – Sain heti isomman palakan mitä oli ennen maksettu ja ne otti mielellään.” (Heimo)*

Myös työpaikan pysyvyyttä arvostettiin, koska Suomessa oli eletty työpaikan ja toimeentulon suhteen usein epävarmuudessa:

- *”Mä olin siihen jo tottunu, että aina sai [Suomessa] kysellä työpaikkaa. Mutta siellä telakalla oli niin varma työpaikka, varma työnantaja oli.” (Heikki)*
- *”No kyllä se oli varmaan sitten se työ [tärkein syy muuttoon]. Ja sitten justiin että kuitettiin et on lapsi tulossa ni kuitenkin se toimeentulon turvaaminen.” (Kirsi)*

Hieman erilainen tilanne oli Kristiinalla, joka tuli lukion jälkeen syksyllä siskonsa luo Ruotsiin kuukaudeksi vierailulle. Tarkoitus oli miettiä, missä koulussa hän jatkaisi Suomessa opiskelua. Työpaikan saaminen ja sitä kautta säännölliset tulot saivat kuitenkin mielen muuttumaan ja kotimaan vaihtumaan:

- *”Volvolle kun pääsin töihin, ni se lähti ihan jotenki automaattisesti vaan rullamaan... eipä mua enää oikein kiinostanut hakkeekkaan mihinkään kouluun.” (Kristiina)*

Ruotsissa saavutetun korkeamman elintason merkkinä monet Virtasista mainitsivat auton, joka olikin usein ensimmäisenä hankintalistalla. Auton hankinta koettiin jopa niin tärkeäksi, että se mainittiin muiden syiden ohessa yhtenä muuttoon vaikuttaneena tekijänä.

- *”No se auto oli siinä [syynä], auto piti saaha.” (Hannele)*

Ruotsin paremmista asumisolosta Virtaset sen sijaan olivat vaitonaisempia. Syynä saattaa olla se, että nykyisin juokseva vesi yms. kuuluvat asunnon perusvarusteluun, eikä asia sen takia tullut haastatteluissa ilmi. Toinen vaihtoehto on, etteivät Virtaset heti muuttaneet sellaisiin asuntoihin, jotka olisivat eronneet Suomen oloista. Perheen mukana Ruotsiin muuttanut Jutta kuitenkin muistaa, miten paljon paremmat asumisolot heillä oli Ruotsissa Suomeen verrattuna:

- *”Lapsen silmissä sehän oli niinku tosissaan luksusasunto, oli sellane hieno keltane kerrostalo neljännessä kerroksessa missä oli kaikki sisävessat ja tuli lämmin ja kylmä vesi... Oli hienot kylpyhuoneet ja kaikki, ammeet ja tämmöset mitä ei oltu koskaan ennen nähty.” (Jutta)*

Palkkaerot olivat merkittävä selittävä tekijä Suomen ja Ruotsin välisessä muuttoliikkeessä. Vuonna 1967 toteutettu markan devalvaatio synnytti ns. rahaillusioita, jolloin maiden väliset nimellispalkkaerot kasvoivat huimasti. Harri totesikin osuvasti palkkaeroihin liittyen, että ”sitä lähdettiin kultaa vuolemaan!” Vuonna 1971 Ruotsin teollisuustyöntekijöiden keskimääräinen nimellistuntiansio oli 90 % korkeampi kuin Suomessa. Harvoilla muuttajilla oli täsmällistä tietoa Ruotsin hintatasosta, verotuksesta ja tulonsiirroista eli reaaliensiotasosta. Nimellispalkkaerojen kuviteltiinkin suoraan heijastavan todellisia elintasoeroja maiden välillä. Näin asia ei ollut, vaan käytettävissä olevat tulot olivat Ruotsissa noin 30 % suuremmat kuin Suomessa. (Korkiasaari 1983: 78—79.) Myös Virtasia houkuttivat korkeammat palkat, jopa niin paljon, että vannoutunut Suomessa asuja Iida lähti niiden perässä Ruotsiin:

- *”Mä aina sanoin, että vaikka kaikki mun sisarukset menee ni minä en ikinä lähe. Mä olen aina sanonu, et mä jään tänne Suomeen, mul on töitä ja enkä mä sinne [Ruotsiin] halua. – Mut sit laskettiin niitä rahoja kuinka paljon mä siellä enemmän tienaan. Se oli sitten siinä.” (Iida)*

Suomalaisten maahanmuutto Ruotsiin helpottui asteittain muodollisten esteiden poistuessa. Pohjoismaalaisten työlupapakko poistui jo vuonna 1943. Vuodesta 1949 eteenpäin suomalaiset pääsivät Ruotsiin ilman viisumia. Yhteispohjoismainen työmarkkinasopimus solmittiin 1954, ja se poisti sekä passi- että oleskelulupapakon. Näin toteutui vapaa liikkuvuus maiden välillä. Vuotta myöhemmin yhteistyötä parannettiin vielä sosiaaliturvasopimuksella, joka takasi maahanmuuttajille samat sosiaaliset oikeudet kuin isäntämaan kansalaisille. Ruotsi päätti rajoittaa ei-pohjoismaalaisten maahanmuuttoa vuodesta 1968 alkaen siten, että Pohjoismaiden ulkopuolelta tulevilla piti ennen lähtöä olla tiedossa työpaikka ja –lupa sekä asunto. Nämä rajoitukset eivät koskeneet suomalaisia, joten suomalaisille oli entistäkin enemmän mahdollisuuksia tarjolla. (Wiman 1975: 43; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 146; Snellman 2003: 13—14.)

Muuttopäätösten syntymiseen vaikutti myös aikaisemmin Ruotsiin muuttaneiden henkilöiden välittämä tieto Ruotsin oloista. Pohjolan (1989:144) mukaan sosiaalisilla verkoilla oli keskeinen merkitys vetotekijänä Ruotsiin muutettaessa. Kesälomalla olevien ruotsinsuomalaisten mukana levisi tietoa Ruotsin työoloista ja korkeista palkoista. Työkäisiä sukulaisia ja tuttavuuksia houkuteltiin mukaan sekä oma-aloitteisesti että työnantajan pyynnöstä. Lomalaisilla saattoikin olla mukana työnantajan antamaa materiaalia, jossa kerrottiin sekä työnantajasta että asuinpaikkakunnasta. Muuttaminen tapahtui usein sukulaisten sekä tuttavien perässä tai heidän kanssaan samaan aikaan. Myös työpaikat ja asunnot löytyivät usein sukulaisten välityksellä. (Pohjola 1989: 139; Wester 1999; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 172; Snellman 2003:

93—103.). Sukulaisten ja tuttavien vaikutus on ollut Wimanin (1975: 16) mukaan erittäin selvä varsinkin ”parempi palkka” -motiivin synnyssä.

Brownin ym. (1961: 115–116) mukaan sukulaisuussuhteet helpottavat ja rohkaisevat siirtolaiseksi lähtöä sekä tarjoavat tarvittaessa apua ongelmatilanteissa. Yleisimpiä avun muotoja ovat väliaikaisen asunnon tarjoaminen uusille tulokkaille sekä työpaikan etsimisessä auttaminen. Myös kotiutuminen uuteen maahan käy nopeammin sukulaisten avustuksella (Brown ym. 1961: 120). Sukulaisten vaikutus muuttopäätösten syntyyn tuli Virtasten haastatteluissa kiistatta esille. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta oli kaikilla Virtasilla jo ennen muuttoa Ruotsissa sukulaisia ja tuttavain, joilta he saivat tietoa Ruotsin oloista. Myös selkeää houkutte-
lua esiintyi. Tiedonvälitys tapahtui lähinnä kesäisin, kun Ruotsissa asuvat sukulaiset tulivat Suomeen lomaillemaan. Käsittelen Ruotsissa asuvien sukulaisten välittämiä tietoja tarkemmin alaotsikossa ”4.2.5. Harkinta ja etukäteistiedot”. Lähes poikkeuksetta Virtaset totesivat, etteivät olisi lähteneet Ruotsiin, jos siellä ei jo olisi ollut muita sukulaisia. Sukulaisten luoma turvaverkko ja apu koettiin siis hyvin tärkeäksi vetovoimatekijäksi.

- *”Ihan niien [sukulaisten] turvin... että eihän sinne uskalla muuten, kun ei kieltä osaa, vaikia sinne on summassa lähtiä.” (Heimo)*
- *”Sillai tietenni oli turvallista mennä et siellä oli niinku toiset sisarukset jo.” (Iida)*
- *”Ei varmaan ois tullut mentyä, ei, eihän sitä ois uskaltanut lähteä.” (Harri)*
- *Wimanin (1975: 45) mukaan muuttaneiden välittämä tieto toimii kotimaahan jääneen väestön muuttoalttiutta lisäävänä tekijänä. Sukulaisvärväys tuotti Virtasten keskuudessa hyvin tulosta, koska suvun Suomessa asuvat jäsenet kokivat tilanteen lopulta sellaiseksi, että heidänkin oli lähdettävä Ruotsiin, jos he eivät halunneet jäädä yksin Suomeen asumaan.*
- *”No kun mä jäin yksin [Suomeen]. Kato ku kaikki toiset lähti niin minä lähin sitten kans.” (Heimo)*

Ruotsissa sosiaalidemokraatit olivat sotien jälkeen vallassa useita vuosikymmeniä aina 1970-luvun lopulle asti. Tämä mahdollisti pitkäjänteisen kehityksen. Ruotsi oli sekä poliittisesti että taloudellisesti hyvin vakaa maa. Tuona aikana maassa toteutettiin niin sanottua pohjoismaista hyvinvointimallia, jonka tukipilareina olivat solidaarisuus ja sosiaaliavustusten kattavuus. Ruotsi oli edelläkävijä monissa suurissa sosiaalipoliittisissa uudistuksissa. Uudistukset toteutettiin lähes kymmenen vuotta aikaisemmin kuin muissa Pohjoismaissa. Näitä olivat muun muassa kansaneläke, työeläke ja sairauskorvaukset. Ruotsissa oli tarjolla myös lapsiperheille paremmat edut kuin Suomessa, joten myös ne houkuttivat muuttajia. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 145.)

Työhön, toimeentuloon ja sukulaisuuteen liittyvien syiden lisäksi Virtaset mainitsivat lähtönsä syiksi myös seikkailunhalun ja rakkauden. Näitä ei kuitenkaan voida pitää varsinaisesti Ruotsin veto- tai Suomen työntövoimatekijöinä.

- *”Sitä oli vielä nuori ja seikkailunhalune, halusi nähä vähä muutaki.” (Heimo)*
- *”Kyllä mä varmaan lähin kuule rakkaudesta ja sillai, miehen perässä sitten.” (Kirsi)*

Suuret muuttoliikkeet sijoittuvat yhteiskunnan taloudellisiin, poliittisiin ja väestöllisiin murrosvaiheisiin. Ruotsinsiirtolaisuudelle voidaankin esittää useita, osittain toisiinsa kietoutuvia

syitä, jotka voidaan jakaa edellä kuvatun mukaisesti yleisiin edellytyksiin, sekä työntö- ja vetovoimatekijöihin (taulukko 4).

Taulukko 4. Ruotsinsiirtolaisuuden huippukautta selittävät tekijät (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 148 mukaillen).

<p>Yleiset edellytykset:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Suomen ja Ruotsin yhteiskuntien samanlaisuus
• Pitkät muuttoperinteet
• Läheinen sijainti
• Kieli (suomenruotsalaiset) <p>Suomen työntövoimatekijät:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Epävaka sisä- ja ulkopoliittinen ilmapiiri, kommunismin pelko
• Maatilojen pieni koko, suuri määrä ja kannattamattomuus
• Metsätyön koneellistuminen
• Maatalouden ylituotanto, maatalouspoliittiset uudistukset
• Työvoimapolitiikan muutokset
• Työvoiman ylitarjonta kysyntään nähden (suuret sodanjälkeiset ikäluokat ja naiset)
• Suomen teollisuuskeskusten asuntopula
• Kasvaneet elintaso-odotukset <p>Ruotsin vetovoimatekijät:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Työvoimapula, rekrytointi
• Korkea palkka- ja elintaso Suomeen verrattuna, rahailluusio
• Suomalaisia suosiva maahanmuuttopolitiikka
• Sukulaisten ja tuttavien välittämä tieto Ruotsin oloista, "sukulaisvärväys"
• Taloudellinen ja poliittinen vakaus
• Kattava sosiaaliturva
--

4.2.5. Harkinta ja etukäteistiedot

Virtaset eivät omien sanojensa mukaan juurikaan harkinneet Ruotsiin muuttoa, eivät ainakaan pitkään. Maastamuuttopäätös tehdäänkin Wimanin (1975: 162) mukaan usein vähäisen informaation perusteella. Pisin harkinta-aika oli Irinalla ja Ismolla, noin vuoden verran. Hannele toteaa muuton tapahtuneen ”pikalähdöllä”, Heimoin muuttopäätös ”tuli ku salama kirkkaalta taivaalta, koska ei se miettimällä parane” ja Kirsin sanojen mukaan ”sitä niinku lährettiin vaan.” Karin puolestaan houkutteli veli mukaansa joululoman aikana:

– ”Velipoika tuli jouluna käymään sillon 80, samalla hyppäsin autoon sitte.” (Kari)

Myöskään kielitaitoa ei ollut Virtasista etukäteen kenelläkään lukion käynnyttä Kristiinaa lukuun ottamatta. Myös tämä on tyypillistä ruotsinsiirtolaisuudelle, koska jopa 80 % muuttaneista ei muuttohetkellä osannut lainkaan ruotsia (Wiman 1975: 162). Kysymykset koskien ruotsinkielen taitoa ja etukäteisvalmisteluja saivat Virtasilta mm. seuraavanlaisia kommentteja:

- *”Ei vähääkään” (Hanna)*
- *”Ei ollut hajuakkaan!” (Jorma)*
- *”Muuttokuorma oli köykäne, jenkkikassi. – Ja yhtään en osannu ruotsia, en sanaakaan!” (Jari)*

Wimanin (1975: 17) tutkimuksissa käy ilmi, että Ruotsiin on muutettu varsin niukan tiedon varassa. Kolmannes muuttajista ei ollut hankkinut lainkaan tietoja ennen muuttoa. Vain 2/3 oli hankkinut työpaikan ennen muuttoa. Heikkinen (1974: 51) toteaa, että monet suomalaiset lähtivät Ruotsiin varsin puutteellisen ja epäluotettavan tiedon varassa. Samaa tulokseen on päätynyt Hietala (1974: 1). Myös Virtasten kohdalla etukäteistietojen vähyys tuli hyvin esille. Kari kertoi, ettei tiennyt Ruotsista oikeastaan yhtään mitään etukäteen. Harri totesi osuvasti, että ”sitä lähdettiin summassa vaan”. Tärkeimpänä tiedonhankintakanavana Virtaset pitivät sukulaisia ja tuttavuuksia Ruotsissa. Heikkisen (1974: 52) tutkimuksessa on päädytty samankaltaiseen tulokseen: sen mukaan tietoja on saatu ylivoimaisesti eniten Ruotsissa asuvilta sukulaisilta ja tuttavilta (n. 70 % vastanneista). Usein toistuva kuvio on myös, että mies menee vieraaseen maahan etukäteen etsimään itselleen työpaikan ja perheelle asunnon. Perhe seuraa perässä, kun asiat on saatu hoidettua (Jansen 1974: 24). Virtasten kohdalla tämä pitää myös paikkansa, ei tosin kaikkien kohdalla. Irina lähti miehensä kanssa samaan aikaan, eikä heillä kummallakaan ollut tuolloin tietoa asunnosta saatikka työpaikasta:

- *”Että sitä niinkun ei kyselty työpaikkaa eeltäkäsän vaan sitä lähettiin... Ei ollut asunto, ei työtä. Kun vaan luotettiin siihen, että kyllä sieltä jotaki löytyy” (Irina)*

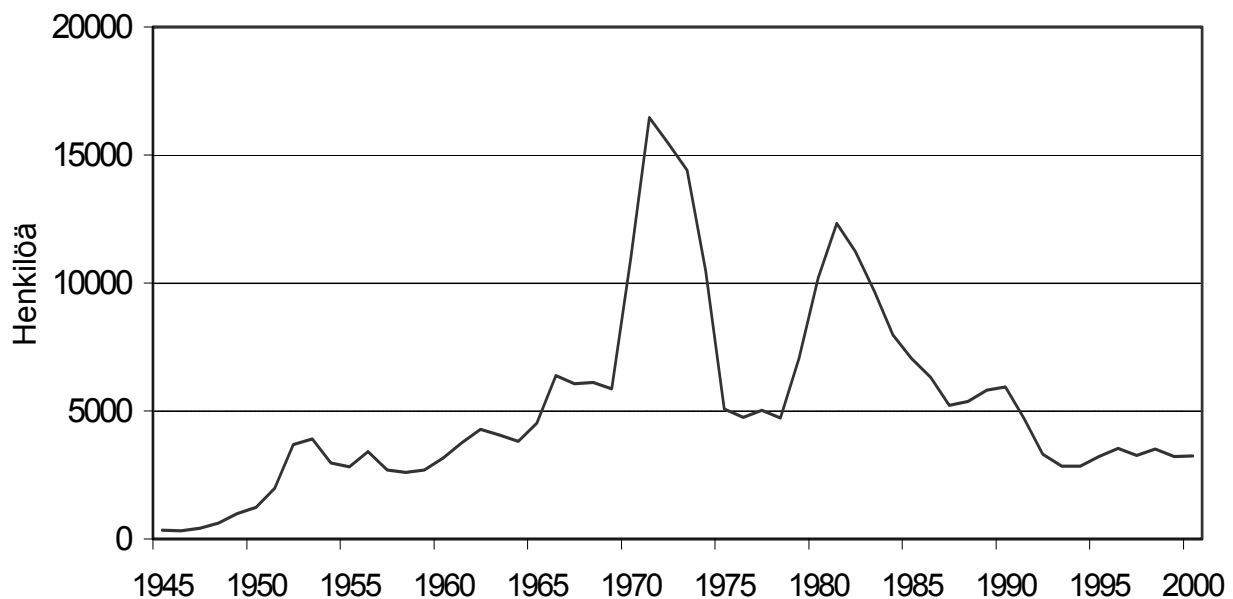
Siirtolaisuusprosessin vaiheteorian mukaan tulomaan olosuhteista kerrotaan kaunistellen sukulaisille ja tuttaville. Negatiivisista piirteistä ei haluta puhua, että muuttopäätöstä ei pidettäisi epäonnistuneena ratkaisuna. (Hietala 1974: 4). Hietalan (1974: 23) mukaan suomalaiset tiesivät eniten Ruotsin palkkatasosta ja vähiten työolosuhteista. Kohtalaisen hyvin tiedettiin myös Ruotsin hyvät asunto-olosuhteet sekä hyvät terveydenhoitopalvelut. Sen sijaan oikeusturvan, verotuksen ja eläkkeiden kohdalla oltiin epävarmempia. Sukulaiset olivat kertoneet Virtasille lähinnä paremmista palkoista ja varmoista työpaikoista. Vaikeuksista ei juurikaan haluttu puhua.

- *”Kaikki kehui sitä, että siellä sitä pärjää hyvin. –Huonoja puolia ei julkastu.” (Harri)*
- *”Serkut kävi kesällä Suomessa ja sano, että siellä tienaa hyvin.” (Jari)*
- *”Kyllä mä nyt tiesin ku sitä paljo ihmisiä siä oli ja komeilla Volvoilla tuli, niin täytyy niillä nyt perkele paremmin mennä. Ku Suomes ei ois varmaan katto ensimmäiseen 15 vuoteen saanu [autoa] muuta kun pitkällä velalla” (Kirsi)*
- *”Palkkaolosuhteistahan ne tottakai kerto ja asunto-olosuhteista, asuivat paljon paremmin mitä Suomessa.” (Hannele)*

4.3. Siirtolaisuus Ruotsista Suomeen

4.3.1. Määrällinen kehitys

Käytännössä lähes kaikki Ruotsista Suomeen muuttaneet ovat olleet suomalaisia paluumuuttajia lapsineen. Paluumuutto oli 1940- ja 1950-luvuilla vähäistä, muutamasta sadasta muutamaan tuhanteen henkilöön vuodessa mutta lisääntyi 1960-luvulle tultaessa (kuva 8). Voimakas paluumuuttoaalto 1970-luvun alussa on nähtävä vasta-aaltona ennätysmäiselle maastamuutolle muutamaa vuotta aikaisemmin. (Korkiasaari 1989: 81—82; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 474—477.) Muuttoliikkeen vastavirran syntymiseen voivat vaikuttaa useat tekijät. Vetävät tekijät saattavat hävitä tai vaimentua. Myös työntö- ja vetotekijöiden uudelleenarvointi saattaa johtaa erilaiseen lopputulokseen kuin alkuperäistä muuttopäätöstä tehdessä. (Lee 1970: 295). Muuttotase kääntyi ensimmäistä kertaa sodan jälkeen Suomelle voitolliseksi vuosiksi 1971—1974, jolloin Suomeen muutti vuosittain noin 15 000 henkilöä. 1970-luvun jälkipuoliskolla siirtolaisuus Ruotsista Suomeen kuitenkin väheni taas noin 5 000 henkilöön vuodessa. (Suomen historia 1988: 148; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 149; Korkiasaari 2003a.) Ensimmäisessä paluumuuttoaallossa ei ollut mukana Virtasia.

Kuva 8. Ruotsista Suomeen muuttaneet Suomen kansalaiset vuosina 1945–2000 (Korkiasaari 2003a).

Paluumuutto käynnistyi uudelleen 1980-luvulla, ja Suomi sai muuttovoittoa 1990-luvun loppuun asti muutamaa poikkeusvuotta lukuun ottamatta. 1980-luvun loppua kohden mahdollisten palaajien määrä on vähentynyt jo tapahtuneiden voimakkaiden paluuaaltojen ja nykyisen vähäisen Ruotsiin muuton takia. Esteeksi tuli myös 1990-luvun alun lama. Nykyisin paluu-

muutto onkin melko vähäistä. (Korkiasaari 1989: 78—82; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 143, 477.)

Virtasista ensimmäisinä Suomeen palasivat Heli ja Heimo vuonna 1981. Vuonna 1984 Virtasista Suomeen muutti yhdeksän henkilöä, 1990-luvun vaihteessa kolme henkilöä ja vuonna 1997 viisi henkilöä. Erikoista on, että Virtasista 1/3 muutti Suomeen vasta 1990-luvulla. Paluun lykkääntymiseen johtaneita syitä käsittelen tarkemmin luvussa ”4.3.6. Paluumuuton esteet”. Vuoden 1997 jälkeen muuttoja ei ole tapahtunut kumpaankaan suuntaan. Siirtolaisuuteen vaikuttavat työntö- ja vetotekijät ovatkin nykyään tasaantuneet. Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike on vähitellen palannut luonnolliselle tasolle, jossa muuttovirrat ovat suhteellisen vähäisiä ja keskenään tasapainossa. Muuttajia on ollut viimeisen kymmenen vuoden aikana molempiin suuntiin runsas 3 000 henkeä vuodessa. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 149; Korkiasaari 2003a.)

4.3.2. Alueellinen suuntautuminen

Ennen 1990-lukua pääosa paluumuutosta on suuntautunut huomattavimmille lähtöalueille Pohjois-Suomeen ja Pohjanmaalle. 1990-luvulla paluumuutto suuntautui enenevässä määrin työtä tarjoaviin Etelä-Suomen keskuksiin. Muuttoliikkeen suuntaan vaikutti työnsaantimahdollisuuksien lisäksi se, että viime vuosina maastamuuttajat ovat yhä useammin olleet lähtöisin Etelä-Suomesta. (Korkiasaari 1983: 53—54; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 474.)

Synnyinseutu muodostaa Karjalaisen (1986: 80) mukaan yhden tärkeän vetovoimatekijän asuinpaikkaa valittaessa. Siteet kotikuntaan ovat usein pysyneet ja myös maaseutumaisen elämäntavan arvostus on säilynyt. Halua palata kotiseudulle on havaittavissa myös Virtasten keskuudessa; viisi henkilöä on muuttanut joko entiseen kotikuntaansa tai sen naapurikuntaan (kuva 9). Irina on yksi heistä:

- *”Se oli tämä kotipuoli joka niinku veti puoleensa justiin sen takia, ku meillä tämä mökki on täällä ollu ja sit on miehen koti ja sukulaiset ja sillä tavalla. Et ei me niinku oikein harkittu muuta paikkaa.” (Irina)*

Toisen selkeästi havaittavan ryhmän muodostavat Virtasista ne, jotka muuttivat Suomeen työn ehdoilla. Tässä tapauksessa tämä tarkoittaa sitä, että Göteborgissa sijaitsevalta Volvon autotehtaalta tultiin Uudessakaupungissa sijaitsevalle Valmetin autotehtaalle töihin. Työn ehdoilla muutti neljä henkilöä perheineen. Loput Virtasista ovat muuttaneet Suomen suuriin kaupunkeihin, tarkemmin sanottuna Turkuun tai Ouluun.

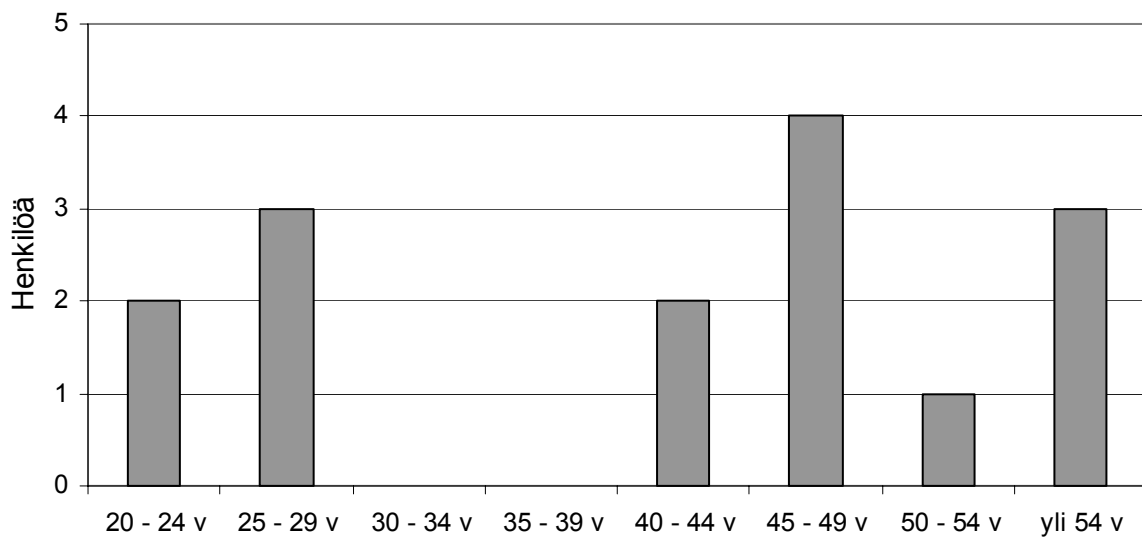

Kuva 9. Virtasten asuinkunnat Suomessa Ruotsista muuton jälkeen (N=19). (Karttapohja www.hydro.com).

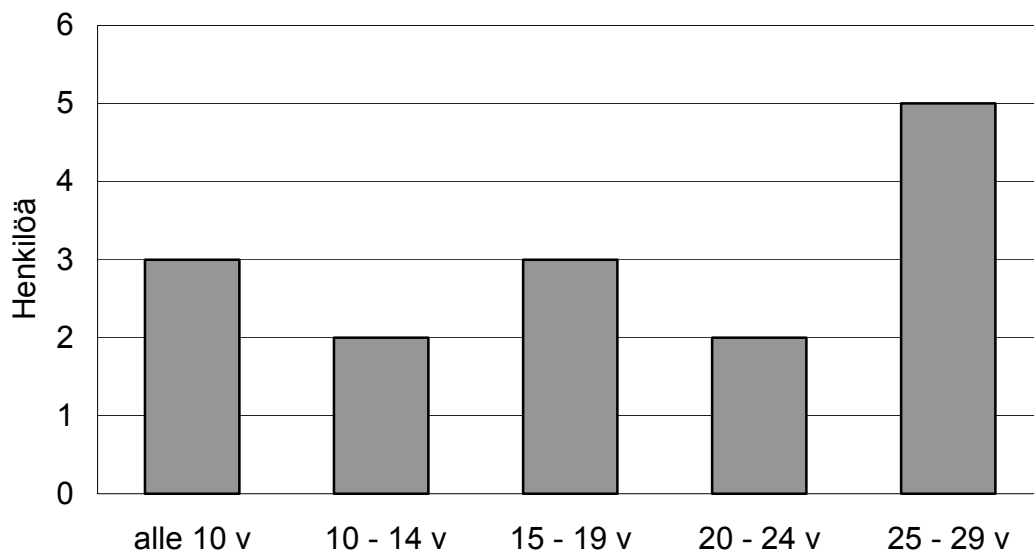
4.3.3. Paluumuuttajien ominaispiirteet

Paluumuuttajat ovat luonnollisesti keski-ikäitään vanhempia kuin lähtömuuttajat, vaikka lasten osuus onkin suurempi. Paluumuuttajista miehet ovat olleet enemmistönä, mistä poikkeuksena ovat vain vuodet 1945—1955. Palaajista suuri osa on naimisissa ja perheellisiä. (Korkiasaari 1983: 53—54; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 474.). Virtaset muuttivat Suomeen keskimäärin 42-vuotiaana vaihteluvälin ollessa 22–61 vuotta (lapset pois lukien). Havaittavissa on kaksi tihentymää: noin 25-vuotiaat ja hiukan alle 50-vuotiaat (kuva 10). 25-vuotiaiden huippua selittää lasten syntyminen, alle 50-vuotiaiden huippua puolestaan halu päästä vielä Suomessa-kin mukaan työelämään. Virtasista kolme henkilöä on palannut Suomeen eläkeläisinä.

Kuva 10. Itsenäisesti Suomeen muuttaneiden Virtasten ikäjakauma (N = 15).

Virtaset ovat asuneet Ruotsissa ennen Suomeen muuttoa keskimäärin 19 vuotta (lapset pois lukien). Ainoastaan Heimo on käynyt välissä Suomessa, muut ovat olleet Ruotsissa yhtäjaksoisesti. Heimon käynti Suomessa ajoittui muuttoa seuranneeseen vuoteen ja kesti neljä kuukautta, minkä jälkeen hän muutti takaisin Ruotsiin. Virtasista alle 10 vuotta Ruotsissa asuneita on kolme, samoin kuin 15–19 vuotta Ruotsissa asuneita (kuva 11). Virtasista kaksi on asunut Ruotsissa 10–14 vuotta tai 20–24 vuotta. Viisi henkilöä on asunut Ruotsissa 25–29 vuotta. Lapset ovat asuneet Ruotsissa muutamasta kuukaudesta 12 vuoteen. Ajat ovat keskimääräisiin Ruotsissa asumisaikoihin verrattuna korkeita.

Kuva 11. Virtasten Ruotsissa asumisajat vuosina (N=15).

4.3.4. Syyt ja motiivit

Tavallisimmin paluuvaikuttimet ovat enimmäkseen ei-taloudellisia eli sosiaalisia ja itsensä toteuttamiseen liittyviä. Näitä ovat esimerkiksi ystävien ja kotiseudun kaipuu, kielivaikeudet, lasten koulutus ja sopeutumisvaikeudet Ruotsiin. Perimmäisenä vaikuttimena ovat usein koti-kaipuu ja viihtymättömyys. (Koivukangas 1980: 71; Korkiasaari 1989: 82—83; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 477.)

Tärkeimpänä ensimmäistä paluuaaltoa selittävänä tekijänä 1970-luvulla voidaan pitää Ruotsin talouden taantumista monilla paljon ruotsinsuomalaisia työllistäneillä aloilla. Tämä johti ruotsinsuomalaisten keskuudessa lisääntyneeseen työttömyyteen ja epävarmuuteen. Samaan aikaan Suomen talous oli noususuhdanteessa ja monilla aloilla oli jopa työvoimapulaa. Maastamuuttoa ei siten pidetty enää hyväksyttävänä ja alettiin pohtia, miten paluumuutto saataisiin käynnistettyä. Saman aikaan Suomen työnantajapiireissä pohdittiin ulkomaisen työvoiman maahantuontia, jotta uhkaava työvoimapula ei toteutuisi. Suotavampana vaihtoehtona nähtiin kuitenkin ulkomailla asuvien suomalaisten houkuttelu takaisin kotimaahan. Tämä johti Siirtolaisasiain neuvottelukunnan perustamiseen vuonna 1970. Neuvottelukunnan tehtävänä oli laatia ehdotuksia paluumuuton edistämiseksi. Paluumuuttajia pyrittiin houkuttelemaan muun muassa paluumuuttokampanjan avulla. (Korkiasaari 1989: 80; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 142.) Kuten jo aiemmin totesin, tässä ensimmäisessä 1970-luvun paluumuuttoaallossa ei ollut mukana Virtasia.

Toinen paluuaalto käynnistyi 1980-luvulla, kun monet perinteiset sosiaaliset ja poliittiset ongelmat menettivät merkitystään Suomessa. Myös Suomen ja Ruotsin välisten taloudellisten erojen tasaantuminen 1980-luvulla helpotti paluumuuttopäätöksien syntymistä. Muuttovirta kääntyi Suomeen päin koko 1980-luvun ajaksi. Syinä olivat Suomen talouden elpyminen ja Ruotsin talouden taantuminen sekä ruotsinsuomalaisen väestön sisäiset kehitystekijät. Paluumuuttoon suhtauduttiin Ruotsissa suopeasti, koska ulkomaiselle työvoimalle ei ollut enää niin suurta tarvetta. Tämä paluuaalto oli luonteeltaan kuitenkin erilainen kuin ensimmäinen, koska suuri osa palanneista oli asunut Ruotsissa jo varsin kauan. Myös nyt paluumuuttajissa oli paljon perheellisiä, mutta he eroavat edellisen aallon paluumuuttajista, koska useimmiten heidän lapsensa olivat Ruotsissa syntyneitä. (Korkiasaari 1989: 78—82; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 143, 477.)

Suurin osa Virtasista muutti takaisin Suomeen 1980-luvulla (12 henkilöä). Heidän puheistaan on selkeästi havaittavissa, että heistä suurin osa ei ollut kotoutunut Ruotsiin, vaan halu palata Suomeen oli ollut koko ajan olemassa. Kielitaidottomuus koettiin yhdeksi tärkeimmistä paluumuuton syistä. Pohjolan (1989: 145) kuvaus omasta tutkimusjoukostaan sopii hyvin myös Virtasiin: ”tuntui siltä, että osa muuttajien identiteetistä oli jatkuvasti kotimaassa.”

– ”Kyllä se veri veti tännepäin.” (Ilkka)

– ”Kyllä mä oikeestaan olin koko ajan aatellu, etten mä jää Ruotsiin. Ei ollu vakiintunu oikein sillai sinne, ku kieli[taito] oli niin paljon heikko.” (Jari)

Jutan tapauksessa edes täydellinen ruotsinkielen taito ei taannut kotoutumisen tunnetta. Hän oli asunut Ruotsissa lähes koko lapsuutensa sekä nuoruutensa, mutta silti hän halusi ehdottomasti palata Suomeen:

- *”Mä tunsin itteni kuiteski koko aijan niinku ulkomaalaiseksi siellä. Että tuota mä olin silti perinpohjimmiltaan suomalainen. Mä olin niinku koko ajan vieraalla maalla.” (Jutta)*

Toinen tärkeä syy paluumuuttoon oli lasten kasvu ja kouluikänsä lähestyminen. Perheellisillä lasten tulo kouluikänsä toimii usein eräänlaisena laukaisevana tekijänä lopullisen muuttopäätöksen syntymisessä. Monet vanhemmat haluavat lastensa kasvavan ja käyvän koulunsa Suomessa, jotta lapset eivät ruotsalaistuisi. (Korkiasaari 1983: 235). Tällaisia toiveita oli myös Virtasten keskuudessa, ja siksi muutto yleensä tapahtui ennen kuin lasten oppivelvollisuus alkoi. Irinan kohdalla muutto kuitenkin lykkääntyi pidemmäksi, vaikka Suomeen oltiinkin paluussa jo aiemmin.

- *”Kun lapset kasvaa ni sitte tullaan Suomeen takasi.” (Jorma)*
- *”Jos me ajotaan Suomeen muuttaa ni meillä on se niinku viimeinen mahdollisuus silloin. Että poika oli niinku 12-vuotias silloin et me ei ois voinu pitkittää enää.” (Irina)*
- *”Ainahan oli se puhe, että tuota sitten viimestään kun tytär on kouluun lähössä ni sitten tehään se lopullinen päätös et kumpaan maahan jäädään. Kun sitä aina soudettiin ja huovattiin, että jäähäänkö me Suomeen vai jäähäänkö me Ruotsiin.” (Jutta)*
- *”Koko ajan sitä ajateltiin niin, että ennenku lapset menee kouluun ni sitten muutetaan Suomeen.” (Jari)*

Kolmas paluumuuttoa selittävä tekijä on iän karttuminen. Esimerkiksi ns. juurille paluu koetaan usein tärkeäksi vasta vanhemmalla iällä (Grönlund 1995: 86). Ikä vaikutti Virtasten kohdalla paluuhalukkuuteen kahdella tavalla; joko haluttiin päästä vielä Suomessa työelämään hyvissä voimissa tai pelättiin vanhuuspäivien olevan vaikeita Ruotsissa kielitaidottomuuden takia. Aikuisena opitun ruotsinkielentaidon pelättiin myös rapistuvan vanhempana. Samat teemat ovat nousseet pinnalle myös Grönlundin (1995: 53) tutkimuksessa, jonka mukaan Ruotsin tärkeimpiin työntövoimatekijöihin kuuluvat pitkäaikaishoidon tason huono maine sekä palvelujen ruotsinkielisyys.

- *”Ku ikää alko tulla niinko enemmän ja olikse kuitenni tuolla taustalla semmonen et kotimaa Suomi on. Ni et sinne haluaa vanhempana. Ja sit ajatteli, jos vielä vanhemaksi siellä on, sit voi olla vaikeempi saaha täältä Suomest töitä” (Iida)*
- *”Kieltä ei oppinut ja vanhuus painaa päälle ja sairauet. Ja jos joutuu laitoshoittoon eikä kieltä ossaa ni siellä on vaikia olla.” (Harri)*
- *”Ajatteli justiin sitä tulevaa vanhuutta että se kun kielitaito rapistuu. Niin et siel [Ruotsissa] on huonot olot sitten vanhana.” (Irina)*
- *Kimmolla Suomeen muuton taustalla vaikutti myös seikkailunhalu. Hän oli muuttanut alle kouluikäisenä lapsena perheen mukana Ruotsiin, joten Suomeen muuttolla hän haki omaan elämäänsä vaihtelua:*
- *”Halus jottai vaihtelua, vähän eri ku siellä koko ikänsä asunu.” (Kimmo)*

Myös paluumuutossa on havaittavissa ketjumuuttoa muiden sukulaisten perässä. Vaikutus ei Virtasten mukaan kuitenkaan ole läheskään yhtä voimakas kuin siirtolaiseksi lähdeettäessä. Pohjola (1989: 144) on päätenyt samaan tulokseen. Virtasista ainoastaan Kimmo oli sitä mieltä, että hänen paluunsa kannalta Suomessa asuvat sukulaiset olivat avainasemassa. Kysymykseen olisiko hän lähtenyt Suomeen ilman sukulaisia, vastaus on seuraavanlainen:

- *”Tuskin, en mä täällä ois kato semmotti kettää sitte etes tuntenu.” (Kimmo)*
- *Toinen selkeä esimerkki sukulaisuuden vaikutuksista on havaittavissa Jarin ja Jorman tapauksessa. He ovat veljeksiä, jotka hakivat yhdessä Suomesta töitä ja työpäikän varmistuttua muuttivat perheineen takaisin Suomeen.*
- *”Samalla muuttoautolla tultiin [veljen perheen kanssa] ja päällekkäisiin kerroksiin muutettiin.” (Jari)*

Myös Helin tapauksessa henkilökohtaisilla suhteilla oli suuri merkitys muuttopäätöksen syntymisessä. Helin lapset asuivat Ruotsissa ja hän koki muutenkin maahan kotoutuneensa, mutta kun mies tahtoi palata Suomeen lähti hän asiaa tarkkaan harkittuaan lopulta mukaan.

- *”Se tuo isäntähän se rupesi kahtohon, että lähetää.” (Heli)*

4.3.5. Harkinta ja etukäteistiedot

Jos Ruotsiin muuttoa leimasi Virtasten kohdalla suunnittelemattomuus ja nopeat päätökset, on paluumuutto Suomeen sen lähes täydellinen vastakohta. Lähes kaikki Suomeen palanneet ovat harkinneet muuttoa pitkään. Alun perin suunnitelmissa oli usein vain käydä Ruotsissa ansaitsemassa rahaa ja palata muutaman vuoden sisällä, tai jopa nopeammin, takaisin Suomeen. Harkinta-aika Suomeen muutolle venyi kuitenkin lähes kaikilla vuosiin ja tiettyjen henkilöiden kohdalla jopa kymmeneen vuosiin.

- *”Koko ajan oli tarkoitus, heti alusta asti, et lähetään pois, me ei olla siellä kuin kaks vuotta, tienataan auto ja lähetään pois. – Sitä [Suomeen muuttoa] tuli harkittua 27 vuotta.” (Hannele)*
- *”Mietittiin vaan aina, että millon sitä lähtis takasi Suomeen. Sitä mietittiin kymmeniä vuosia.” (Hanna)*
- *”Se oli aina että joskus lähetään, joskus lähetään.” (Heikki)*
- *”Ostetaan auto, ei olla kuin muuan vuosi tai kaksi siellä.” (Harri)*

Heli on tämän asian suhteen poikkeus, koska hänellä ei ollut selkeitä suunnitelmia paluun suhteen.

- *”Ei ollut mitään siitä tietoa että palaanko vai enkö.” (Heli)*

Suomesta ja Suomen olosuhteista tiedettiin ennen paluumuuttoa enemmän kuin aikoinaan Ruotsista. Asunto oli kaikilla Virtasilla etukäteen tiedossa, monilla myös työpaikka. Verrattuna Korkiasaaren (1983) paluumuuttoa koskeneeseen tutkimukseen voidaan tätä pitää hieman poikkeavana, koska siinä huomattava osa Suomeen palanneista oli muuttanut ensin sukulaisten tai tuttavien luo eikä yli puolella palanneista ollut myöskään työpaikkaa tiedossa (Korkiasaari 1983: 130–133). Paluu koettiin Virtasten kohdalla usein ainoaksi oikeaksi ratkaisuksi ja odotukset olivat sen suhteen korkealla.

- *”Suomi oli Suomi ja oli ihan semmoset kivat odotukset.” (Matias)*

4.3.6. Palumuuton esteet

Böhning (1972: 62) on luonnehtinut kansainvälistä siirtolaistyövoimaa termillä ”polyannual migrants”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että useimmat siirtolaiset tulevat maahan alun perin vain käymään tarkoituksenaan palata mahdollisimman nopeasti takaisin kotimaahansa, kun he ovat saaneet tavoitteensa täytettyä. Suurin osa siirtolaisista on taloudellisista syistä muuttavia nuoria, työikäisiä ihmisiä. Heillä on usein tavoitteena säästää rahaa, jotta he voisivat parantaa oloja kotimaassaan. Tavoitteena saattaa olla esimerkiksi maan ostaminen, talon rakentaminen, yrityksen perustaminen tai lasten tai oman koulutuksen maksaminen. Ajan kuluessa osa muuttajista palaa alkuperäisen suunnitelman mukaan kotimaahansa, mutta osalla käyminen pitkityy jopa niin, että siirtolaisesta tulee maan pysyvä asukas. (Castles & Miller 2003: 31). Ilmiö on havaittavissa myös Virtasten keskuudessa.

Palumuuttoa Ruotsista Suomeen ovat estäneet monet asiat, esimerkiksi työtilaisuuksien niukkuus kotiseudulla, asuntopula sekä pelko tulojen ja elintason alenemisesta. Vuosien kuluessa Suomesta ja suomalaisuudesta on vieraannuttu ja samalla siteet Ruotsiin ovat vahvistuneet. Paluuta on estänyt myös vaikeus hankkia Suomesta työpaikka ja asunto. Ennen vuotta 1989 ulkomailla suoritetut tutkinnot eivät kelvanneet Suomessa valtiollisia ja kunnallisia virkoja haettaessa. Näihin tehtäviin ei myöskään valittu, jos oli vaihtanut Suomen kansalaisuuden toisen maan kansalaisuuteen. Lisäksi useimpien taloyhtiöiden yhtiöjärjestys kielsi ulkomaan kansalaisilta omistusasunnon hankkimisen. Kansalaisuusrajoitukset poistettiin vasta kun Suomi liittyi Euroopan yhteisön jäseneksi. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 478—479.)

Eläkeikäisten määrä palumuutossa oli 1970-luvulla todella pieni. Suuntaus on kuitenkin aina tähän päivään asti ollut se, että heidän määränsä on hitaasti lisääntynyt. Ruotsinsuomalaisten eläkeläisten määrään verrattuna eläkeläispalumuuttajia on kuitenkin varsin vähän. Syitä tähän on useita. Monilla ei ole paikkaa mihin muuttaa, koska entinen kotikunta tai sukulaiset ovat haluttomia ottamaan vanhuksia hoidettavakseen. Ruotsissa asuvista lapsista, lapsenlapsista ja ystävistä ei myöskään haluta eroon. Ruotsin hyvä sosiaaliturva ja muuton rasittavuus tekevät jäämisestä houkuttelevan vaihtoehdon. Monet pelkäävät myös eläkkeen pieneenemistä ja siten toimeentulon heikkenemistä. Tietoa muuttamisen käytännön asioista on saatavilla yllättävän vähän. Näistä syistä moni päätyy vain haaveilemaan Suomeen muutosta, vaikka sopeutuminen Ruotsiin olisikin heikkoa. (Grönlund 1995: 7–9; Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 481—484.)

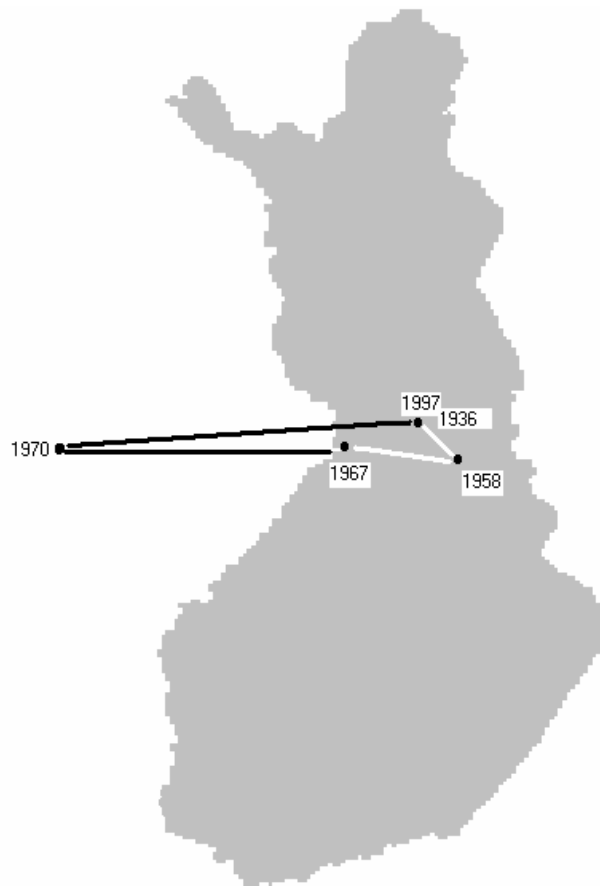
Virtaset eivät kovin tarkkaan osanneet eritellä syitä, miksi suunniteltu Suomeen muutto venyi tai jäi kokonaan tekemättä. Yhdeksi syyksi he mainitsivat lapset. Castlesin ja Millerin (2003: 28) mukaan siirtolaisten lasten mennessä uudessa maassa kouluun he oppivat yleensä nopeasti maan kielen, luovat suhteita vertaisryhmiin ja rakentavat itselleen kaksikulttuurisen identiteetin. Tämän takia vanhempien on yhä vaikeampi palata kotimaahansa. Hannelen kohdalla palumuuttoa lykkäsi ensin juuri lasten ruotsalaistuminen ja sitten eläkeasioihin liittyvät epäselvyydet, kuten Harrillakin.

- ”Lapset meni kouluun ja oppi kielen, ei haluttu monta vaikeutta lapsille. Odotetaan että lapset käy koulut ja sitten lähdetään. – Mutta sitte molemmilla meni terveys, oli pakko oottaa eläke.” (Hannele)
- ”Ensi alkuun ei uskaltanut lähteä, jos Ruotsi ei maksa Suomeen eläkettä.” (Harri)

4.4. Siirtolaishistoria

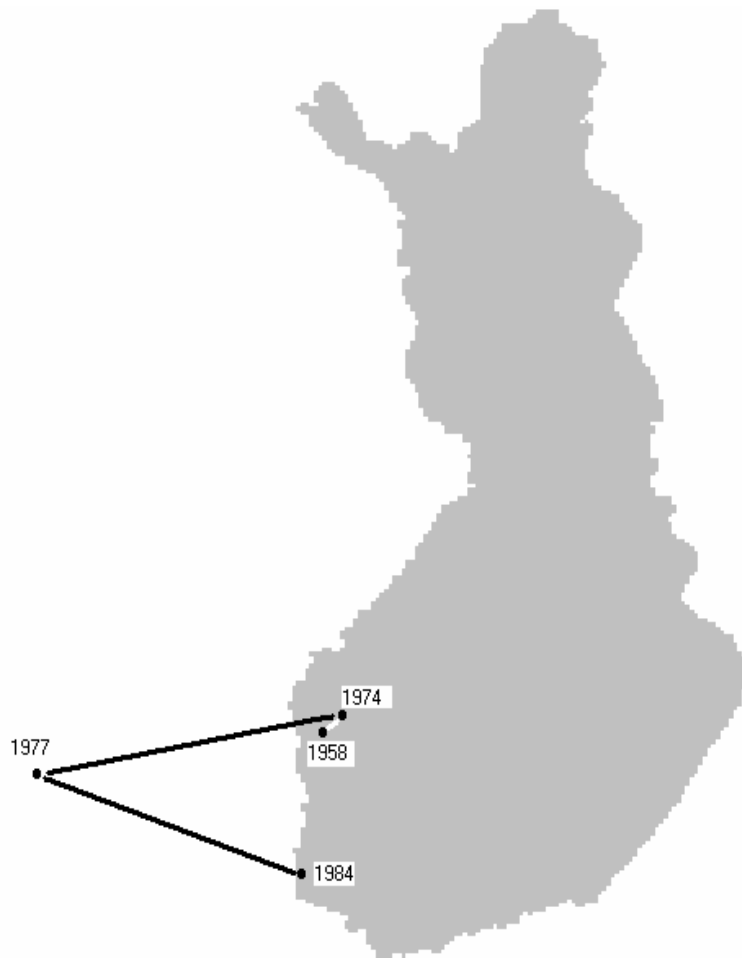
4.4.1. Esimerkkejä

Itsenäisesti molempiin suuntiin muuttaneiden Virtasten siirtolaishistorioissa on havaittavissa kaksi toistuvaa kuviota. Ensimmäinen niistä on sellainen, että Oulun läänistä on muutettu Ruotsiin ja palattu sitten takaisin kotipaikkakunnalle tai naapurikuntaan. Osalla Ruotsiin muuttoa on edeltänyt muutto Suomen sisällä suurempaan kaupunkiin esimerkiksi Harrin tapauksessa Ouluun (kuva 12). Tähän ryhmään kuuluvat Harrin lisäksi Hanna, Hannele, Heikki, Heimo, Irina ja Ismo.

Kuva 12. Harrin muuttohistoria. Suomen sisäiset kuntarajan ylittävät muutot on merkitty karttaan valkoisella viivalla, maan rajat ylittävät muutot mustalla viivalla. Vuosiluvut ovat syntymävuoden lisäksi muuttovuosia kyseiselle paikkakunnalle. (Karttapohja: www.hydro.com).

Toinen toistuva kuvio on sellainen, että Pohjanmaalta Ruotsiin muuttaneet ovat palanneet Suomessa länsirannikolle, eivät kuitenkaan omaan kotikuntaansa vaan etelämmäksi (kuva 13). Myös heillä Ruotsiin muuttoa on edeltänyt yksi tai useampi muutto Suomen sisällä opiskelun tai työn perässä. Tähän ryhmään kuuluvat Jari, Kirsi ja Jorma.

Kuva 13. Jarin muuttohistoria. Suomen sisäiset kuntarajan ylittävät muutot on merkitty karttaan valkoisella viivalla, maan rajat ylittävät muutot mustalla viivalla. Vuosiluvut ovat syntymävuoden lisäksi muuttovuosia kyseiselle paikkakunnalle. (Karttapohja: www.hydro.com).

4.4.2. Arviointi

Haastattelun loppupuolella Virtaset saivat arvioida omaa siirtolaishistoriaansa, johon he vaikuttivat olevan erittäin tyytyväisiä. Muisti antaa Roosin (1987: 35) mukaan usein vuosikymmenien takaisille vastoinkäymisille eräänlaisen myönteisen hohteen. Tämä saattaa ainakin osittain selittää sitä, miksi Virtasista suurin osa on erittäin tyytyväisiä muuttopäätöksiinsä, eikä muista muuttojen yhteydessä olleen juurikaan edes ongelmia.

Ainoastaan Kimmo sanoi joskus katuneensa Suomeen muuttoa, koska jäi sen jälkeen melko nopeasti työttömäksi. Muut eivät löytäneet siirtolaishistoriastaan juuri mitään valittamisen aihetta.

– ”Kyllä olen tyytyväinen, ei oo ollu mitään valittamista!” (Harri)

Yleisesti voidaan Virtasten kohdalla ilmeisimmin todeta, että ne, jotka ovat kotiutuneet Ruotsiin, asuvat siellä edelleen, ja ne, jotka Suomeen ovat halunneet muuttaa, ovat muuton toteuttaneet. Jutta asuu nykyisin Suomessa, Kristiina Ruotsissa ja he molemmat ovat tyytyväisiä vallitsevaan tilanteeseen. Helin puheista taas saa selvästi sen kuvan, että hänellä ei oikeastaan ollut väliä, kummassa maassa asuu.

- ”Ei, se haave ei oo käyny kertaakaan, ei koko muuton jälkeen ni ei oo käyny kertaakaan mielessä [paluu Ruotsiin]. Se muutto ei ole kaduttanut, ei yhtään.” (Jutta)
- ”Lomillaki ku käytiin täällä [Suomessa] sitten ja ei mulla ollut mitään hinkua, et mä tänne enää jäisin.” (Kristiina)
- ”En [kaivannut Ruotsiin.]. Joskus aina jos tuli mielehe, että no, oiskai se ollu sielläki ihan samanlaista mutta että. En ennää oo, sitä on ikääkin jo tullut niin paljon et se on sama misä sitä on.” (Heli)

Paluumuuttajat muistelevat Ruotsissa vietettyä aikaa hyvällä, eikä kukaan ainakaan myöntänyt katuneensa Ruotsissa vietettyjä vuosia.

- ”Niin, kyllä se oli hyvä reissu. – Sai töitä ja kaikkea ja eihän mulla täällä [Suomessa] yksin, hulluksihan tääl ois tullu.” (Heimo)
- ”En minä voi sannoo, että minnuu kaduttaa tämä reissu. Kyllä se on niin paljon antanut, jos on ottanukki. On se jollain tavalla kasvattanu niinku ihmisenäkin.” (Irina)

Ruotsissa vietetty aika on antanut Virtasille haastattelujen mukaan erittäin paljon. Tärkeimmäksi yksittäiseksi asiaksi nousi maailmankatsomuksen avartuminen. Tähän liittyy kiinteästi ulkomaalaisten parempi hyväksyntä sekä yleinen suvaitsevaisuus.

- ”Se on antanu paljo!” (Hanna)
- ”Avartanu kauheesti, ettei katto kaikkia asioita niin suppeesti.” (Iida)
- ”Kaikki muutot on aina avartanut. – Siellähän minä Göteborgissa näin ensimmäiset katto intialaiset ja ensimmäiset kunnon mustat. Ja kyllähän mä siellä ensimmäiset kuukaudet vahtasin ratikassa varmaan suu auki.” (Kirsi)
- ”Se on kyllä antanut positiivista mieltä kyllä että, tullut reissu tehtyä. Paljon on antanu. Jos täällä vaan ois ollu ni ois ollu niinku pullossa vaan, että sitä ei oisi maailman asioita tienny.” (Ismo)

Ruotsissa vietetty aika on lisäksi antanut osalle Virtasille kielitaitoa, taloudellisia etuja sekä ammattitaitoa, joista on ollut hyötyä Suomeen palattaessa. Ei ole siis epäilystäkään, etteikö siirtolaisuus vaikuttaisi lähtö- ja tuloalueen lisäksi itse siirtolaisiin.

Selvä enemmistö kaiken ikäisistä palaajista on ollut tyytyväisiä paluupäätökseensä, näin on myös Virtasten kohdalla (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 479). Tämä selittyy osin sillä, että pääasiassa palanneilla on ollut hyvät edellytykset sopeutua Suomeen. Ne, joilla edellytykset olisivat olleet huonommat, eivät koskaan ole muuttaneetkaan takaisin Suomeen. Toisaalta myös ne, joilla paluun jälkeen on ollut suuria vaikeuksia, ovat usein muuttaneet nopeasti takaisin Ruotsiin. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 479—481.)

4.4.3. Tulevaisuuden muuttosuunnitelmat

Tyytyväisyys vallitsevaan tilanteeseen heijastuu myös Virtasten tulevaisuuden muuttosuunnitelmia kysyttäessä. Kukaan Virtasista ei tällä hetkellä aktiivisesti suunnittele muuttavansa Suomesta Ruotsiin tai toisinpäin. Ikä on monien kohdalla tehnyt tehtävänsä eli ei olla enää ”nuoria ja seikkailunhaluisia” ja siksi muuttaminen toiseen maahan tuntuu kaukaiselta ajatukselta. Yhteyttä kuitenkin pidetään puolin ja toisin mutta lähinnä lomailun merkeissä.

- ”Ei, en mä enää ossais lähteä. Nyt on mennyt jo liian pitkä aika. – Ei kävisi enää mielessäkkään [Suomeen paluu]. ” (Katja)
- ”Mä oon käyny sen reissun jo, se tuli nähtyä jo.” (Jari)
- ”Lomailu riittää ihan täysin.” (Kalle)

Täysin poissuljettu vaihtoehto muuttaminen ei kuitenkaan kaikkien Virtasten kohdalla ole. Samat teemat kuin aikoinaan 1960- ja 1970-luvuilla toistuvat, eli siirtolaiseksi oltaisiin valmiita lähtemään paremman toimeentulon ja työn perässä.

- ”No ei se ihan niinku mikään poissuljettukaan oo, miksei?” (Laura)
- ”Töitten perässä voisi periaatteessa lähteä.” (Mikko)
- ”Kyllä, jos täällä [Suomessa] töitä on mulle.” (Markku)
- ”Riippuu palkasta ja työstä tietenki. Jos joku hullu maksaa hyvin ni miksei sitä voi lähteä vaikka minnekkä.” (Jorma)
- ”Ehkä en sukulaisten takia muuttaisi sinne, se ois työn perässä jos muuttaisin.” (Matias)

Kysymykseen, mikä saisi lähtemään Ruotsiin, antaa Matti hyvin kuvaavan vastauksen:

- ”No helevetinmoiset palkat.” (Matti)

4.5. Kansalaisuus ja identiteetti

Virtaset ovat Heliä lukuun ottamatta kaikki Suomen kansalaisia. Vaikka kansalaisuuden vaihto on prosessina helppo, ei halua kansalaisuuden vaihtoon Virtasten kohdalla ole juurikaan esiintynyt. Ainoastaan vielä alaikäinen Noora kokee olevansa enemmän ruotsalainen kuin suomalainen, ja siksi hänelle kansalaisuuden vaihto tullee kysymykseen, kun hän saa asiasta itse päättää. Kimmo puolestaan on vaihtanut kansalaisuutta kaksi kertaa. Ensin Ruotsin kansalaiseksi ja Suomeen palatessa takaisin Suomen kansalaiseksi. Kimmolla kansalaisuuden vaihtoon syynä oli armeija, jota hän ei Ruotsissa asuessaan halunnut lähteä Suomeen suorittamaan. Osalle Virtasista Suomen kansalaisuus on ehdottomasti ainoa oikealta tuntuva vaihtoehto, osa heistä taas olisi valmis kansalaisuuden vaihtamaan, jos vaihdolle tulisi joku hyvä syy. Tällä hetkellä Ruotsissa asuvat Katja, Kristiina, Kalle ja Kari kommentoivat asiaa seuraavasti:

- ”Ei ole isompata syytä tullut vaihtaa.” (Katja)
- ”Miksipä sitä vaihtaisi?” (Kristiina)
- ”Se vaan tuntuu että, ei oo mitään järkeä vaihtaakkaan.” (Kalle)
- ”Suomalaine ku on niin pitää olla suomalainen.” (Kari)

Kysymys, tunteeiko itsensä enemmän ruotsalaiseksi vai suomalaiseksi sai aikaan hyvinkin ytimekkäitä vastauksia:

- ”Sitä on turha etes kysyä!” (Jorma)
- ”Tottakai pidän suomalaisena!” (Iida)
- ”Mä oon niin suomalainen, mä oon niin suomalainen. Ei voi kuvitellakaan, et mä vois olla ruotsalainen.” (Irina)

5. Johtopäätökset ja pohdintaa tutkimuksesta

Virtasten siirtolaishistorioista löytyy paljon yhtymäkohtia kirjallisuudesta saatuun yleiskuvaan verrattaessa. Laaja siirtolaisuus Suomen ja Ruotsin välillä 1960- ja 1970-luvun vaihteessa mahdollistui, kun lähtömaan eli Suomen työntövoimatekijät ajoittuvat kohdemaan eli Ruotsin vetovoimatekijöiden kanssa samaan aikaan. Virtasten siirtolaiseksi lähtösyöt olivat suurelta osin taloudellisia; Ruotsiin lähdettiin paremman toimeentulon saavuttamiseksi. Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin onkin ollut luonteeltaan lähinnä nuorehkon työvoiman kansainvälistä muuttoliikettä. Muuttopäätökset Ruotsiin syntyivät Virtasilla vähäisen informaation varassa, eikä ruotsinkielentaitoa juuri lähtiessä ollut. Aikaisemmin Ruotsiin muuttaneilla sukulaisilla ja muilla tuttavilla oli Virtasten mukaan tärkeä rooli muuttopäätösten syntymisessä: heiltä saatiin tietoa Ruotsin oloista sekä apua mm. asunnon ja työpaikan hankinnassa. Yhtymäkohtia kirjallisuuden perusteella muodostettuun yleiskuvaan on myös Virtasten alueellisessa suuntautumisessa: kaikki Virtaset olivat kotoisin Suomen merkittävimmiltä lähtöalueilta Pohjanmaalta sekä Pohjois-Suomesta. Lisäksi he muuttivat Ruotsissa monen muun suomalaisen tapaan Göteborgin seudulle.

Virtasten kohdalla paluumuutto tapahtui 1980- ja 1990-luvulla. Paluusyöt olivat lähes poikkeuksetta ei-taloudellisia eli sosiaalisia ja itsensä toteuttamiseen liittyviä. Voidaankin sanoa, että paluusyöt olivat Ruotsiin muuton syihin verrattuna tunneperäisiä ja edustivat ns. pehmeämpiä arvoja. Tärkeimpinä paluusyinä esiin tulivat kotoutumattomuus, kielitaidottomuus ja iän karttuminen. Sukulaisten vaikutus paluumuuttopäätöksiin oli Virtasten mukaan selkeästi vähäisempi kuin siirtolaiseksi lähdettäessä. Tietoa oli myös hankittu enemmän etukäteen ja muuttoa oli usein harkittu jo pitkään. Paluumuuttoprosessi onkin luonteeltaan lähes kaikin puolin hyvin erilainen kuin siirtolaiseksi lähtöprosessi. Arvioidessaan siirtolaishistorioitaan Virtaset olivat tyytyväisiä tekemiinsä ratkaisuihin, eikä halua muuttaa Suomesta Ruotsiin tai toisinpäin enää esiintynyt.

Aivan kaikkia kirjallisuudessa esiin tulleita teemoja en Virtasten kohdalla havainnut, mikä oli odotettavissakin aineistonkeruumenetelmän ja aineiston pienuuden takia. Tosin tarkoituksenani ei ollutkaan päästä tekemään yleistyksiä, vaan hahmottaa todellisuuden moni-ilmeisyyttä yhden suvun kokemusten valossa. Teemahaastattelu olikin mielestäni aineiston keruumenetelmänä oikea valinta. Koen päässeeni sen avulla hyvin tavoitteisiini. Yksi työni suurimmista puutteista on, että en saanut haastatteluihin niin kattavaa sukulaisjoukkoa kuin olin alun perin ajatellut. Ketään ei kuitenkaan haastatteluun voi pakottaa, joten sille asialle en voinut itse tehdä tämän enempää. Kieltäytymisten takia en valitettavasti osaa sanoa Virtasten suvun siirtolaisuus-innovaattoreista mitään. Toinen tutkimuksen laadulliseen painotukseen liittyvä ongelma on, että vastaukset eivät ole kvantifioitavissa muutoin kuin taustatietolomakkeen osalta, koska teemahaastattelun luonteeseen liittyen kaikissa haastatteluissa ei käyty läpi samoja asioita. Haastatteluissa oli lisäksi valitettavan paljon teknisiä ongelmia nauhoituksen kanssa. Tämän takia mm. suorat lainaukset painottuvat tiettyihin henkilöihin.

Haastatteluun saatua aineistoa pitää aina kuitenkin tarkastella kriittisesti. Virrankoski (1996: 24) muistuttaa, että haastattelutietoja käytettäessä on aina otettava huomioon, että muistitieto on sinänsä epäluotettavaa ja edellyttää huolellista lähdekritiikkiä. Hän jakaa epäluotettavuutta aiheuttavat tekijät viiteen ryhmään. Ensimmäinen koskee ihmisen muistia, joka on rajallinen ja rapistuu vielä iän lisääntyessä. Muistitiedossa on tästä syystä usein puutteita ja virheitä. Toiseksi haastateltavan tiedot ja tulkinnat saattavat alun pitäen olla puutteellisia tai virheellisiä, jolloin ongelma ei ole hänen muistissaan, vaan arvostelukyvyyssä ja asiantuntemuksessa. Kolmanneksi haastateltavan antamat tiedot voivat olla alkuperältään muuta kuin omakohtaista muistitietoa, kuten muiden ihmisten kokemuksia tai jälkikäteen tehtyjä päätelmiä. Ihmiselle on tyypillistä selittää ja tulkita varhaisempia kokemuksiaan myöhempien kokemusien valossa, jolloin omat ja muiden teot, motiivit ja mielialat voivat hahmottua uudelleen hyvinkin vääristyneellä tavalla. Neljänneksi on otettava huomioon tendenssin vaikutus, mikä tarkoittaa sitä, että haastattelutilanteessa ihminen usein joko tiedostetusti tai tiedostamattaan vääristelee tai kaunistelee tosiasioita. Viidentenä epäluotettavuutta aiheuttavana tekijänä Virrankoski pitää haastattelijaa itseään. Haastattelija voi tehdä johdattelevia kysymyksiä, ymmärtää haastateltavan kertoman tiedon väärin jne. (Virrankoski 1996: 25–26). Työssäni nämä kaikki viisi tekijää saattavat aiheuttaa tuloksiin epäluotettavuutta.

Muuttosyytä kysyttäessä tulkinnan kannalta ongelmallista on, että muutto tapahtuu vain harvoin yhden syyn perusteella. Yleensä muuttoon vaikuttaa aina todella monet tekijät, joista osa on tiedostamattomia. Majava (1990: 193) toteaaakin, että muuttajien henkilökohtaisia vaikuttimia on vaikea selvittää, koska muutto aiheutuu yleensä monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta, erilaisten syiden ja seurausten ketjusta. Haastatelluilla henkilöillä on usein myös vaikeuksia palauttaa mieleen ja pukea sanoiksi muuttoa koskevaa ajatteluaan varsinkin, jos muutosta on kulunut jo pidempi aika. Syitä kysyttäessä vastaus voidaan myös antaa eri tasoisesti yleistäen. (Jones 1990: 205). Kun muuttojen syitä kysytään ihmisiltä itseltään, saadaan yleensä oikeaa tietoa, jos henkilöillä ei ole syytä vääristellä totuutta. On kuitenkin otettava huomioon, että jos muutosta on kulunut pitkä aika, ei henkilö ehkä enää itsekään muista muuttohetkellä vaikuttaneita tärkeimpiä tekijöitä. Tulkinta onkin siten väritynyt vuosien kuluessa. Tutkimuksissa on myös havaittu, että muuttopäätökseen vaikuttaneiden tekijöiden laittaminen tärkeysjärjestykseen on yleensä vaikeaa. (Kosinski & Prothero 1975: 13)

Haastatteluissa kertyi paljon myös sellaista aineistoa, joka jäi tutkimukseni ulkopuolelle lopullisen rajauksen jälkeen. Tämän takia en työssäni käsitellyt esimerkiksi maiden sisäisiä muuttoa, vaikka niitä käytiinkin haastattelujen aikana melko tarkkaan läpi. Tämän lisäksi monta upeata tarinaa siirtolaisajasta jäi tutkimukseni ulkopuolelle. Kaikki haastatteluun saatu aineisto on kuitenkin auttanut minua kokonaiskuvan hahmottamisessa, vaikka ne eivät kirjoitettuun muotoon päätyneetkään. Tutkimukseni tärkeimpinä tuloksina pidän osuuksia, joissa käsitelen sukulaisuuden vaikutuksia muuttopäätöksiin.

Lähdeluettelo

- Brown, J., H. Schwarzweller & J. Mangalam (1961). Kentucky Mountain Migration and Stem-family: An American Variation on a Theme by Le Play. Teoksessa Jansen, C. (toim.): Readings in the Sociology of Migration, 93–120. Pergamon Press, Toronto.
- Böhning, W. (1972). The migration of workers in the United Kingdom and the European Community. 167 s. Oxford University Press, Lontoo.
- Castles, S. & M. Miller (2003). Age of migration. 338 s. Palgrave Macmillan, New York.
- Grönlund, R. (1995). Takaisin kotiin. Ruotsista ja muista Pohjoismaista Suomeen palaavat eläkeläiset. 203 s. Turun yliopisto sosiaalipolitiikan laitos, Turku.
- Halsall, P. (1997). Summary of Wallerstein on World System Theory. Modern History Sourcebook. 12.07.2006. <<http://www.fordham.edu/halsall/mod/wallerstein.html>>
- Heikkilä, E. & M. Pikkarainen (2006). Border immigration to Finland from Russia, Estonia and Sweden – Is Finland able to use their human resources in ageing society?. 24 s. Turku.
- Heikkinen, S-L. (1974). Ruotsista palanneet. Vuosina 1968-69 ja 1971 Ruotsista Suomeen palanneita koskeva tutkimus. 74 s. Helsinki.
- Hietala, K. (1974). Muuttohalukkuus ja informaatio. 165 s. Helsinki.
- Hirsjärvi, S. (2000). Tutkimushaastattelu teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 213 s. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & H. Hurme (1991). Teemahaastattelu. 144 s. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hornby, W. & M. Jones (1980). An introduction to population geography. 168 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hyvärinen, M. (2006). Fernand Braudel ja maailmanjärjestelmäteoria. Kehityskaatutkimuksen yhteiskuntatieteelliset perusteet. 04.07.2006. <<http://www.valt.helsinki.fi/staff/mhossain/Yhteiskuntaperusteet/Hyvarinen.pdf>>
- Jansen, C. (1974). Migration: A Sociological Problem. Teoksessa: Jansen, C. (toim.): Readings in the Sociology of Migration, 3–35. Pergamon Press, Toronto.
- Jones, H. (1990). Population geography. 321 s. Paul Chapman Publishing Ltd, Lontoo.
- Karjalainen, E. (1986). Muuttoliike ja sen vaikutukset Kuhmon alueelliseen väestönkehitykseen 1959-84. 211 s. Monistus ja kuvakeskus, Oulu.
- Karjalainen, E. (1989). Muuttoliike ja alueellinen kehitys Kainuun maalaiskunnissa 1980-85. 166 s. Monistus- ja kuvakeskus, Oulu.
- Koironen, V. (1966). Suomalaisten siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa. 298 s. WSOY, Porvoo.
- Koivukangas, O. (toim., 1980). Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin kautta aikojen. 100 s. Typopress Oy, Turku.
- Korhonen, T. (1999). Maaseudun elämäntavan muutos. Teoksessa Löytönen, M. & L. Kolbe (toim.): Suomi — maa, kansa, kulttuurit, 136—155. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Korkiasaari, J. (1983). Ruotsista Suomeen vuosina 1980—81 palanneet. 274 s. Typopress Oy, Turku.
- Korkiasaari, J. (1989). Suomalaiset maailmalla. 161 s. Kirjapaino Grafia Oy, Turku.
- Korkiasaari, J. (1998). Suomesta Ruotsiin muuttaneet siviilisäädyn mukaan 1970—93. Siirtolaisuusinstituutti. 07.03.2006. <http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_ruotsi_7.htm> .
- Korkiasaari, J. (2001). Suomesta Ruotsiin muuttaneet iän mukaan vuosina 1970—2001. Siirtolaisuusinstituutti. 07.03.2006. <http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_ruotsi_4.htm> .
- Korkiasaari, J. (2002). Suomalaiset Ruotsissa — siirtotyöläisistä vähemmistöksi. Suomen YK-liitto. 07.03.2006. <http://www.ykliitto.fi/maapyora/3_2002/korkiasaari.htm> .
- Korkiasaari, J. (2003a). Maahan- ja maastamuuttaneet vuosina 1945—2002. Siirtolaisuusinstituutti. 07.03.2006. <<http://www.migrationinstitute.fi/db/stat/fin/art.php?artid=4>>.

- Korkiasaari, J. (2003b). Suomesta Ruotsiin muuttaneet sukupuolen mukaan 1970—2001. Siirtolaisuusinstituutti. 07.03.2006. <<http://www.migrationinstitute.fi/db/stat/fin/art.php?artid=63> >.
- Korkiasaari, J. & K. Tarkiainen (2000). Suomalaiset Ruotsissa. 546 s. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3. Siirtolaisuusinstituutti. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kosinski, L. & R. Prothero (1975). People on the move studies on internal migration. 393 s. Methuen & Co Ltd, Lontoo.
- Koskinen, S., T. Martelin, I-L. Notkola, V. Notkola & K. Pitkänen (toim. 1994). Suomen väestö. 339 s. Gaudeamus. Karisto, Hämeenlinna.
- Kumpulainen, M. (1993). Maallemuuttajat, tutkimus Joensuusta ympäristökuntiin suuntautuvista muuttoista. Joensuun yliopiston monistuskeskus, Joensuu.
- Kvale, S. (1996). Interviews an introduction to qualitative research interviewing. 326 s. Sage Publications, California.
- Lee, E. (1970). A theory of migration. Teoksessa Demko, G., H. Rose & A. Schnell (toim.): Population geography: a reader, 288–298. McGraw-Hill, New York
- Lewis G. J. (1982). Human migration. 220 s. Billing and Sons, Lontoo.
- Majava, A. (1990). Muuttoliikkeen monitahoinen kuva. Teoksessa Koskinen, S., A. Majava & T. Valkonen (toim.): Artikkeleita väestöntutkimuksesta, 183–203. Yliopistopaino, Helsinki.
- Mangalam, J. & H. Schwarzweller (1975). Some Theoretical Guidelines Toward a Sociology of Migration. Teoksessa Kammeyer, K. (toim.): Population Studies: Selected Essays and Research, 173–187. Rand McNally College Publishing Company, Chicago.
- Norsk Hydro ASA (2006). Karttapohja 04.06.2006. <<http://www.hydro.com/>>.
- Ogden, P. (1984). Migration and geographical change. 108 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Pitkänen, K. & A-P. Sihvonen (2003). Johdatus väestötieteeseen: muuttoliike. Helsingin yliopiston sosiologian laitos ja avoin yliopisto. 06.03.2006. <<http://www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/tutkimuskohteena> >.
- Pohjola, A. (1989). Maata jossa kasvoim, kannan mukana mun... Tutkimus paluumuuttajien muutto- taustasta ja sosiaalisesta ankkuroitumisesta. 209 s. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Rannikko, P. (1999). Savottojen ja väestökadon Suomi. Teoksessa Löytönen, M. & L. Kolbe (toim.): Suomi — maa, kansa, kulttuurit, 211— 221. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. Journal of the Royal Statistical Society 48:2, 167–227.
- Ravenstein, E. G. (1889). The laws of migration. Journal of Statistical Society 52, 241-301.
- Ritamies, M. (1966). Maassamuuttajien ominaisuuksista. 107–127 s. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Roos, J. (1987). Suomalainen elämä. 253 s. Karisto, Hämeenlinna.
- Sauvy, A. (1969). General Theory of Population. 551 s. Methuen & Co Ltd, Lontoo.
- Shaw, R. (1975). Migration Theory and Fact. 203 s. Regional Science Research Institute, Philadelphia.
- Snellman, H. (2003). Sallan suurin kylä — Göteborg. 295 s. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Summa, H. (1982). Kaupunkien sisäinen muuttoliike muuttotyypeittäin. 131 s. Otaniemi.
- Suomen historia 8 (1988). 408 s. Weilin+Göös, Espoo.
- Suomen historian pikkujättiläinen (2003). 960 s. WSOY, Porvoo.
- Söderling, I. (2003). Muuttoliike väestöllisenä ilmiönä. 08.03.2006. <<http://www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/pdf/soderling.pdf> >.
- Vahtola, J. (2003). Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin. 432 s. Otava, Helsinki.
- Virrankoski, P. (1996). Haastattelumenetelmän käyttö historiantutkimuksessa. 33 s. Turun yliopiston offset-paino, Turku.
- Virrankoski, P. (2001). Suomen historia 2. 1 138 s. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Wiman, R. (1975). Työvoiman kansainvälisen muuttoliikkeen mekanismi. 185 s. Multiprint, Helsinki.